

УДК 351.72(477)(047.31)

УКПП

№ державної реєстрації 0118U003582

Інв. №

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
(СумДУ)
40007, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 2
тел. (0542) 334108, факс (0542) 334049

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи
д-р фіз.-мат. наук, професор
_____ А.М. Черноус

ЗВІТ
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ
КОНЦЕПЦІЯ НОВОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ
СИСТЕМОЮ УКРАЇНИ

(проміжний)

Керівник НДР
д-р юрид. наук, професор

В.В. Сухонос

2019

Рукопис закінчено 24 «грудня» 2019 р.
Результати роботи розглянуті науковою радою СумДУ протокол
від 26 грудня 2019 № 6

СПИСОК АВТОРІВ

Керівник НДР – д-р. юрид. наук, професор, професор кафедри КПДС ННІ права	<u>24.12.2019</u>	В.В. Сухонос (вступ; розділ 2)
Відповідальний виконавець – д-р. юрид. наук, доцент кафедри АГПФЕБ ННІ права	<u>24.12.2019</u>	Ю.В. Гаруст (розділ 1)
д-р. юрид. наук, доцент кафедри АГПФЕБ ННІ права	<u>24.12.2019</u>	Т. А. Кобзева (розділ 4)
д-р економічних наук, професор кафедри ННІ ФЕМ ім. Балацького	<u>24.12.2019</u>	Т.А. Василєва (розділ 1)
к-т юрид. наук, доцент кафедри АГПФЕБ ННІ права	<u>24.12.2019</u>	Л.Д. Руденко (розділ 3)
к-т юрид. наук, викладач кафедри АГПФЕБ ННІ права	<u>24.12.2019</u>	В.І. Мельник (розділ 1)
к-т юрид. наук, викладач кафедри Карпова АГПФЕБ ННІ права	<u>24.12.2019</u>	В.В. Миргород- (розділ 3)
аспірант, викладач-стажист кафедри АГПФЕБ ННІ права	<u>24.12.2019</u>	Б.О. Павленко (розділ 2)

РЕФЕРАТ

Звіт про НДР: 104 с., 106 джерело.

ПРОВЕДЕННЯ СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ І ПОШУК ШЛЯХІВ ОПТИМІЗАЦІЇ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СИСТЕМОЮ УКРАЇНИ

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають під час діяльності державних органів та інституцій у сфері управління фінансовою системою України.

Мета дослідження полягає у створенні концепції нової інноваційної моделі державного управління фінансовою системою України, розробленої шляхом оптимізації та вдосконалення діяльності органів та інституцій, що здійснюють управління в даній сфері. Реалізація даної мети передбачає проведення комплексних фундаментальних досліджень адміністративно-правових засад діяльності правоохоронних органів та контролюючих органів, що забезпечують економічну безпеку держави з використанням теоретико-методологічних та методичних підходів, шляхом надання правової характеристики та економічного аналізу ефективності діяльності таких та удосконалення адміністративно-правового механізму забезпечення прав суб'єктів фінансової системи України.

Предметом дослідження є модель державного управління фінансовою системою України суб'єктами якої виступають правоохоронні та контролюючі органи, що забезпечують економічну безпеку держави як суб'єктів фінансової системи України в контексті оптимізації їх діяльності та зміцнення фінансово-економічної безпеки країни, як складової національної безпеки.

Для запровадження нової інноваційної моделі управління фінансовою системою України застосовуються наступні *методи*:

- метод прозорості та відкритості перед суспільством, тобто постійне висвітлення в засобах масової інформації результатів діяльності органів;
- метод професіоналізму – встановлення підвищених вимог до

професійних знань працівників органів управління ФСУ;

- метод матеріального стимулювання – задля уникнення та подолання корупційних проявів та схем;
- метод розпорядчого впливу – направлений на забезпечення апарату управління всією фінансовою системою України;
- метод обміну передовим досвідом.

Практичне значення полягає у тому, що :

Результати НДР впровадженні у навчальному процесі – 3 акти впровадження від 19.12.2019 року;

Результати НДР впроваджені в практичну діяльність діяльності – довідка Сумської адвокатської компанії «Лекс» від 11.12.2019 р., довідка начальника Головного управління ДФС України у Сумській області. Результати НДР були покладені в основу розробки проекту Закону України «Про Національне бюро фінансової безпеки України» №1208-1 від 10.09.2019 р.

За результатами виконання другого етапу НДР підготовлену Концепцію реформування державних органів щодо забезпечення ефективного захисту економіки України. Дана концепція листом від 06.09.2019 року вих.№ 55/0021 направлена до Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики. В підтвердження надходження інформації до ВР України отримано лист вих. № 04-32/9т від Голови комітету Гетьманцева Д.О. з запрошенням до участі в роботі підкомітетів що працюють над удосконаленням фінансової, податкової та митної системи України.

За результатами НДР опубліковано 6 статей, що індексуються БД Scopus та/або Web of Science, 12 статтю в фахових виданнях, 7 статей в фахових виданнях за кордоном, 4 монографії, з яких 1 на англійській мові, 1 розділ монографії у закордонному виданні, отримано 7 авторських свідоцтв та прийнято участь у виконанні 2 господарських договорів.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
1 ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ, ЯК СУБ'ЄКТІВ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ. ВИЗНАЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ МЕТОДІВ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЇХ РОБОТИ НАПРАВЛЕНИХ НА ПРОТИДІЮ КОРУПЦІЇ ТА ЗАХИСТУ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ.....	9
2 ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ КОНТРОЛЮЮЧИХ ОРГАНІВ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ, ЯК СУБ'ЄКТІВ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ. ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ТА РОЛІ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ, ЯК ГОЛОВНОГО РЕГУЛЯТОРА ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ЙОГО ВЗАЄМОДІЇ З ІНШИМИ СУБ'ЄКТАМИ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	29
3 ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУДОВИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ, ЯК МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА ГАРАНТА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	54
4 ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ ОСНОВ МЕХАНІЗМУ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ НА ОСНОВІ ЇХ ОПТИМІЗАЦІЇ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ.....	75
ВИСНОВКИ.....	90
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	94

ВСТУП

У сучасних складних умовах, обумовлених розвитком і розростанням глобалізаційних процесів, політико-правових перетворень, інформатизацією та діджиталізацією багатьох процесів пов'язаних з трансформацією економічних систем виникає нагальна потреба в адекватному та оперативному реагуванні держави на виклики сучасності. Поява та розвиток нових дестабілізуючих чинників ставить під загрозу нормальне функціонування держави гальмуючи її сталий розвиток і реально сприяє помітному погіршенню економічного й, відповідно, соціального становища більшості населення, слугуючи передумовою до запуску процесів політичних потрясінь, як у певному регіоні (чи декількох), так і в країні загалом. Потенційно це може стати привести до втрати територіальної цілісності країни, перспектив безперешкодної реалізації суверенних прав, неможливості ефективного захисту існуючих національних економічних інтересів та появи низки інших деструктивних чинників для сучасної держави.

Зважаючи на ту суттєву обставину, що, у сьогоднішні дні велика частина таких викликів конвертується в явні або, ще гірше, латентні загрози для національної економіки виникає об'єктивна потреба існування ефективного адміністративно-правового механізму системного забезпечення економічної безпеки держави. Адже, як показує багаторічна практика, значна кількість всіх цих загроз можуть мати триваючий та повторюваний характер, постійно еволюціонують, формуючи нові економічні ризики для країни. Це, в свою чергу, вимагає не тільки швидкого і результативного реагування відповідних інституцій, а й постійного пошуку та подальшого впровадження концептуальних форм, методів, а також способів протидії таким ризикам.

Особлива роль у цьому процесі, безумовно, відводиться вітчизняним правоохоронним та контролюючим органам, що пояснюється їх призначенням, завданнями, функціями та компетенцією останніх. Саме ці суб'єкти уповноважені протидіяти широкому колу загроз (легалізація

злочинних доходів, корупційні протиправні діяння, шахрайство з фінансовими ресурсами, незаконне привласнення та (або) розтрата майна тощо), адже ймовірні наслідки від прояву яких, в окремих випадках можуть дуже негативно вплинути на нормальний перебіг значної кількості економічних процесів. Однак, слід вказати, що існуюче нормативно-правове, організаційне, кадрове та матеріально-технічне забезпечення не дає змогу в повній мірі ефективно забезпечити економічну безпеку держави. Результатом та закономірним наслідком цього є втрата довіри до правоохоронної системи з боку населення України та міжнародної спільноти. Недостатній рівень економічної безпеки України породжує низку проблемних питань для фахівців і науковців щодо пошуку оптимальних шляхів вдосконалення адміністративно-правових засад діяльності суб'єктів, які відповідно до законодавства нашої країни повинні її забезпечувати.

В ході виконання проекту були проведені міждисциплінарні дослідження, які дали змогу відкрити нові закономірності сталого розвитку держави. Головною проблемою, на вирішення якої були спрямовані такі дослідження, є неефективний адміністративно-правовий механізм діяльності державних органів, що здійснюють управління фінансовою системою України.

Метою дослідження є проведення теоретичного та системного аналізу та пошук шляхів оптимізації та вдосконалення діяльності державних органів, що здійснюють управління фінансовою системою України.

Завдання вказаних досліджень стало дослідження адміністративно-правових засад діяльності правоохоронних та контролюючих органів, що забезпечують економічну безпеку держави, як суб'єктів фінансової системи України; дослідження діяльності судових органів України як механізму правового регулювання економіки України; дослідження адміністративно-правового механізму забезпечення прав суб'єктів фінансової системи України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають під час

діяльності державних органів та інституцій у сфері управління фінансовою системою України.

Предметом дослідження виступають державні органи, що здійснюють управління фінансовою системою України в контексті їх оптимізації та зміцнення фінансово-економічної безпеки країни, як складової національної безпеки.

Емпіричну базу дослідження становлять вивчення й використання різноманітних джерел: наукових публікацій (монографій, підручників, коментарів); дисертацій, авторефератів дисертацій; статистичних даних щодо діяльності державних органів як суб'єктів управління фінансової системи України.

Науково-теоретичним підґрунтям є наукові дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених-правників, учених-економістів та фінансистів, присвячені як загальним проблемам фінансового, адміністративного та кримінального права, так і безпосередньо досліджуваній проблематиці.

Положення та висновки роботи ґрунтуються на нормах Конституції України, законах України, нормативно-правових актах Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Кодексі України про адміністративні правопорушення, Кримінальному кодексі України, Податковому кодексі України та законах України «Про прокуратуру», «Про Національну поліцію», «Про Службу безпеки України», «Про Національне антикорупційне бюро України», інших законодавчих актах, нормативно-правових актах та відомчих документах, що стосуються діяльності контролюючих та правоохоронних органів які приймають участь в управлінні фінансовою системою України. Інформаційну базу дослідження становлять також політична, правова публіцистика, довідкові видання і статистичні матеріали, спеціальна література, матеріали засобів масової інформації та мережі Інтернет, в яких розглядаються питання, пов'язані із функціонуванням та захистом фінансової системи держави, вдосконалення фінансової системи України та механізму захисту фінансової системи держави.

1 ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ, ЯК СУБ'ЄКТІВ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ. ВИЗНАЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ МЕТОДІВ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЇХ РОБОТИ НАПРАВЛЕНИХ НА ПРОТИДІЮ КОРУПЦІЇ ТА ЗАХИСТУ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

Формування в Україні незалежної, суверенної, демократичної та правової держави, якою вона визнана відповідно до Конституції, вимагає проведення ряду суттєвих перетворень в усіх сферах суспільного життя. Прийнята в 2000 році на сесії Генеральної Асамблеї ООН і затверджена 189 державами світу Декларація Тисячоліття Організації Об'єднаних Націй [1] започаткувала процес досягнення світовою спільнотою визначених до 2015 року результатів у тих сферах, де нерівномірність глобального людського розвитку виявилася найгострішою. Серед них – боротьба з голодом і злиденністю, забезпечення доступу до освіти, досягнення гендерної рівності, зниження рівня материнської та дитячої смертності, скорочення розповсюдження ВІЛ/СНІДу та інших захворювань, досягнення екологічної сталості, а також гармонізація зовнішньої допомоги для країн, що розвиваються. При цьому, досягнення позитивного результату у кожній з указаних сфер залежить від забезпечення економічної стабільності та економічної безпеки в державі. На сьогоднішній день Україна стоїть на порозі формування цивілізованих ринкових відносин та входження, у зв'язку з цим, до ряду міжнародних економічних співтовариств. Звідси випливає, що одним з основних завдань органів державної влади в Україні є забезпечення сталого економічного розвитку держави, підтримання економічної рівноваги та гарантування економічної безпеки [2, с. 13]. При чому особливої уваги потребує питання дійсного гарантування економічної безпеки країни. Адже, винятково при належному функціонуванні всіх елементів вказаної складової

державної безпеки можливо успішно реалізувати ряд інших завдань – підтримання економічної стабільності, сприяння сталому економічному розвитку, поліпшення інвестиційного клімату тощо.

Очевидно, що питання створення максимально можливих сприятливих умов для забезпечення економічної безпеки держави є однією з нагальних проблем сьогодення, яка, безумовно, потребує вирішення. Це, зокрема обумовлено зростанням кількості та видів правопорушень, у тому числі й транснаціонального характеру, наслідки від вчинення яких деструктивно впливають на національну економіку, що, в подальшому, негативно відображається на інших сферах життєдіяльності населення.

З числа суб'єктів забезпечення економічної безпеки країни особлива роль відводиться державі, на яку покладено безліч різноманітних завдань, у тому числі й економічного характеру. Для розв'язання всіх цих завдань державою вживається ряд, законодавчо допустимих заходів, таких як прийняття (затвердження) відповідних нормативно-правових актів, розвиток міжнародної співпраці, створення спеціальних органів, формування сприятливих передумов для їх функціонування (підготовка кадрів, фінансування, матеріально-технічне забезпечення) тощо. В багатьох випадках, зокрема і з метою ефективності діяльності одне й те ж завдання можуть виконувати декілька державних органів.

Серед всіх існуючих державних структур, які так чи інакше забезпечують економічну безпеку країни необхідно виокремити правоохоронні органи. Правоохоронні органи символізують присутність держави в нашому повсякденному житті, її здатність втрутитися і захистити, коли такий захист потрібен. Вони можуть бути також символом цілісності суспільства і його відданості цінностям честі, обов'язку, уособлюють монополію держави на застосування примусу, що, своєю чергою, є необхідною умовою забезпечення ефективної дії права, а також покликані стримувати суспільство від вчинення злочинів, аморальних дій, злих намірів, змов на вчинення протиправних дій [3, с. 169].

Досліджуючи термін «правоохоронні органи» слід наголосити, що пропри часте його використання в наукових і фахових колах та непоодинокі згадування у вітчизняних нормативно-правових актах, в Україні до цих пір не сформувалася єдине бачення щодо змісту діяльності останніх як на науковому, так і на законодавчому рівнях. Очевидно, що таке становище є однією з передумов для появи різних поглядів із приводу розуміння сутності цього терміну, ознак таких суб'єктів, їх видів тощо.

Наприклад, А. М. Куліш стверджує, що «правоохоронні органи – це спеціально уповноважені державні органи, які забезпечують додержання та реалізацію прав і свобод громадян, законності та правопорядку із додержанням встановлених законом правил та процедур відповідно до своєї компетенції» [3, с. 92]. На думку С. В. Россохи, «під правоохоронним органом слід розуміти такий державний орган, що Конституцією [4] та законами України наділений певним обсягом прав і обов'язків щодо здійснення захисту прав та законних інтересів громадян, юридичних осіб, суспільства і держави, шляхом вчинення специфічних дій примусового характеру, які проводяться в певній процесуальній формі» [5, с. 13]. А. М. Кучук наголошує, що в цьому контексті мова йде про «... спеціально уповноважені державні органи, що наділяються державно-владними повноваженнями з метою професійного здійснення на підставі та відповідно до законодавства, а у випадках встановлених законом – у відповідній процесуальній формі із застосуванням правових засобів діяльності, спрямовану на охорону прав та свобод людини і громадянина, законності та правопорядку, усіх врегульованих правом суспільних відносин» [6, с. 17-18].

Багато вітчизняних науковців виводять цей термін через виконання покладених на них функцій. У межах цього підходу слід виокремити наступне трактування: правоохоронні органи – це існуючі у суспільстві та державі установи і організації, що здійснюють правозастосовчу і правоохоронну функції, основне завдання яких – забезпечувати законність, захищати права та законні інтереси громадян, юридичних осіб, боротися із

злочинністю, іншими правопорушеннями [7; 8, с. 34-35]. На думку Т. О. Пікулі до «правоохоронних належать органи, які поряд із другорядними (допоміжними) виконують або кілька головних правоохоронних функцій, які є визначальними в їх діяльності (профілактичну, захисну, ресоціалізаційну, оперативно-розшукову функції, функції розслідування злочинів, судового розгляду справ, розгляду справ про адміністративні правопорушення, розгляду справ про фінансові та адміністративно-господарські правопорушення, виконання вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів дізнання і досудового слідства та прокурорів)» [9, с. 79].

П. І. Хамула взагалі стверджує, що ця дефініція «... є узагальнюючим науковим поняттям, яке використовується для позначення системи органів, що поділяється залежно від їх конкретних функцій та призначення в механізмі охорони права на:

- 1) органи охорони правопорядку;
- 2) контрольні (юрисдикційні) органи виконавчої влади;
- 3) органи охорони Конституції [4].

При цьому під органами охорони правопорядку розуміються органи, для яких правоохоронна функція є основною, вони здійснюють повноваження, спрямовані на захист прав і свобод людини та охорону правопорядку, наділяються державно-владними повноваженнями, зокрема, мають право легального застосування примусу, що зумовлює особливості їх статусу, накладають на працівників цих органів особливі вимоги щодо фахової підготовки, психологічних і моральних якостей» [10, с. 15].

Зазначимо, що законодавцем в ряді нормативно-правових актів визначено дефініцію «правоохоронні органи»:

- 1) Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993 р. №3781-ХІІ закріплює, що правоохоронні органи — це органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро

України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції.

- 2) Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. №2469-378VIII не дає точного визначення категорії «правоохоронні органи», однак до останньої відносить чітко відносить Національну гвардію України, Державну прикордонну службу України, Службу безпеки України;
- 3) Договір про порядок перебування та взаємодії співробітників правоохоронних органів на території держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав від 04.06.1999 (даний договір на офіційному сайті ВРУ має статус чинного) визначає, що правоохоронні органи – це державні органи, які у відповідності до національного законодавства Сторін забезпечують безпеку держави, суспільства, громадян та ведуть боротьбу зі злочинністю;
- 4) Наказ Державної судової адміністрації України «Про затвердження Інструкції про порядок проведення контрольних заходів контрольних заходів контрольно-ревізійним відділом Державної судової адміністрації України» від 29.07.2011 №120 визначає, що правоохоронні органи – це органи прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, державної контрольно-ревізійної служби та державної податкової служби;
- 5) Постанова КМУ «Про затвердження Порядку проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами» від 20.04.2016 №550, правоохоронні органи - органи прокуратури, служби безпеки, Національної поліції, підрозділи податкової міліції ДФС, Національне антикорупційне бюро, інші утворені відповідно до

законодавства органи, які здійснюють правоохоронні функції;

Аналізуючи позиції науковців та законодавче закріплення категорії «правоохоронні органи», на наш погляд, під правоохоронними органами слід розуміти державні органи, наділені відповідно до чинного законодавства владними повноваженнями та здійснюють в межах своєї компетенції правоохоронну діяльність. Тобто ми вважаємо, що в самостійний вид державної діяльності слід виділити правоохоронну діяльність, яка володіє певними властивостями. Відповідно правоохоронна діяльність визначається правоохоронною функцією держави, оскільки вона:

- 1) здійснюється спеціально уповноваженими органами;
- 2) реалізується при дотриманні встановленого порядку і певних правил і процедур;
- 3) в процесі її реалізації застосовуються заходи державної або суспільної дії з метою виявлення, попередження або припинення правопорушень;
- 4) націлена на охорону і захист прав у країні [11, с. 27].

Очевидно, що кожне поняття має власні ознаки, які в своїй сукупності дають змогу відділити його серед інших дефініцій. Адже, поняттям в науці логіки називають форму логічного мислення, яка відображає предмет або явище у його істотних ознаках. Сукупність даних істотних ознак і утворює зміст поняття [12, с. 47]. Тому, для забезпечення всебічності дослідження виникає потреба у визначенні й характеристиці останніх.

Із цього приводу, Д. І. Бородін зазначає, що до ознак правоохоронних органів необхідно віднести наступні:

- 1) визначальним у його діяльності є виконання принаймні однієї, а, як правило, кількох головних правоохоронних функцій;
- 2) виконання ним вказаних функцій потребує специфічного організаційного, правового, кадрового, матеріально-технічного, військового та тилового (зокрема, забезпечення озброєнням, боєприпасами, спеціальними засобами, криміналістичною і спеціальною технікою, речовим та іншими

видами майна), фінансового, інформаційного, наукового та іншого забезпечення;

3) до працівників цього органу законодавством пред'являються спеціальні вимоги щодо ділових і моральних якостей, стану здоров'я, рівня освіти, відсутності судимості тощо;

4) з метою ефективного виконання своїх обов'язків працівники цього органу:

а) наділяються згідно із законами різноманітними специфічними правами;

б) мають за законами пільги, покликані компенсувати додаткові навантаження і необхідність ризикувати життям та здоров'ям як своїм, так і членів сім'ї, а також підлягають підвищеному правовому захисту;

в) мають встановлені законами зовнішні ознаки приналежності до правоохоронних органів (форму, знаки розрізнення, посвідчення, зброю, що може носитися відкрито) [13, с. 50].

Станом на сьогодні питання щодо визначення вичерпного переліку правоохоронних органів залишається невирішеним і дискусійним. На думку Т. О. Шкулі, «... до органів у широкому розумінні, належать суд, прокуратура і правоохоронні органи по боротьбі зі злочинністю, у вузькому – тільки правоохоронні органи по боротьбі зі злочинністю (органи міліції, податкової міліції, Служби безпеки України, Управління державної охорони, Державної прикордонної служби, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, державної митної служби, Державного департаменту України з питань виконання покарань)» [14, с. 179].

М. І. Мельник та М. І. Хавронюк до таких відносять: суди, органи прокуратури, міліції, податкової міліції, служби безпеки України, Управління державної охорони, Прикордонних військ, Військову службу правопорядку у Збройних Силах України, дізнання державної митної служби, дізнання державного пожежного нагляду, Державного департаменту з питань виконання покарань [15, с. 31-32].

О. Л. Соколенко до системи правоохоронних органів України пропонує відносити «... суди; прокуратуру; Службу безпеки України; Управління державної охорони; Військову службу правопорядку у Збройних Силах України; Державну прикордонну службу України; Митну службу України; податкову міліцію у складі Державної податкової служби України; Державну кримінально-виконавчу службу України; Державну виконавчу службу; міліцію; внутрішні війська МВС України; Службу зовнішньої розвідки України; Головне управління розвідки Міністерства оборони України; Державне бюро розслідувань та інші правоохоронні органи» [16, с. 704].

У коментарі до ст. 17 Конституції України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [4], підготовленому Інститутом законодавства Верховної Ради України, її автори до «правоохоронних органів» відносять: Службу безпеки України, внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ України, міліцію та деякі інші державні структури, статус яких нині визначається підзаконними актами [17, с. 58]. Як бачимо думки науковців з цього приводу дещо різняться, що має наслідком появи і розвитку різних напрямів досліджень відносно одного й того самого питання.

Аналогічна невизначеність має місце в національній правовій площині. Зокрема, Інструкцією про порядок проведення контрольних заходів контрольно-ревізійним відділом Державної судової адміністрації України, затвердженої наказом Державної судової адміністрації України від 29.07.2011 N 120 [18] до досліджуваної категорії суб'єктів віднесено органи прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, державної контрольно-ревізійної служби та державної податкової служби. А у відповідності до Порядку проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2016 р. N 550 [19] до переліку цих суб'єктів віднесено органи прокуратури, служби безпеки, Національної поліції, підрозділи податкової міліції ДФС, Національне антикорупційне бюро, інші утворені відповідно до законодавства органи, які здійснюють

правоохоронні функції.

Аналізуючи це питання багато вчених посилаються на ЗУ «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993 № 3781-ХІІ [20] у відповідності до ч.1 ст.2 якого до переліку правоохоронних органів включаються наступні суб'єкти: органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції. Однак, знову ж таки, нормами цього законодавчого акту на визначений вичерпний перелік досліджуваних нами суб'єктів, адже сам законодавець вказує, що мова йде й про інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції.

Водночас ця норма закону неодноразова підпадала критиці з боку окремих вчених. Наприклад, В. Я. Тацій акцентує увагу на тому, що « ... у результаті широкого тлумачення правоохоронної функції до правоохоронних органів включаються майже всі органи виконавчої влади, які в тій чи іншій мірі займаються виконанням правоохоронних функцій, тобто опосередковано й правоохоронною діяльністю. За таким критерієм в системі державного апарату виділяються близько 80 органів, які прямо чи опосередковано здійснюють хоча б одну таку функцію. Разом з тим, за своєю правовою природою та поставленими перед ними завданнями до правоохоронних органів не мають жодного відношення» [21, с. 234]. Отже, можемо констатувати, що це питання потребує подальшої наукової розробки з метою вироблення та обґрунтування якісно нових концепцій, щодо визначення вичерпного переліку та видового складу правоохоронних органів та її можливого визнання на законодавчому рівні.

Виділяючи ж з числа правоохоронних органів основних суб'єктів, які

уповноважені забезпечувати економічну безпеку держави потрібно наголосити, що більшість вітчизняних правоохоронних структур відграють свою роль в цьому процесі. При цьому слід врахувати думку О. С. Власюка, який наголошує, «... що сьогодні поки що рано говорити про створення в Україні продуманої, концептуально обґрунтованої та ефективної системи забезпечення економічної безпеки держави, яка б, з одного боку, відображала національні інтереси суспільства і держави в економічній сфері, а з іншого – реально захищала б їх від можливих загроз і небезпек, соціальних катаклізмів» [22, с. 7-8].

Очевидно, що це пояснюється важливістю та всеосяжністю економічної безпеки з-поміж інших елементів державної безпеки. Адже попри панування думки, що «у системі державної безпеки всі структурні елементи мають певну специфічну своєрідність вирізняючись один з поміж одного, разом із тим усі вони перебувають у тісному взаємозв'язку і взаємозалежності» [23, с. 8] все ж таки економічна безпека явно займає особливе місце у цій системі. Насамперед це обґрунтовується тим, що винятково за умови належного функціонування всіх її складових можливо сформувати матеріальне підґрунтя для існування й розвитку інших елементів державної безпеки (інформаційної, кібернетичної). Тобто, вказана складова тісно пов'язана зі всіма елементами державної безпеки і суспільні відносини в сфері яких є об'єктом охорони тих чи інших правоохоронних органів.

У той же час деякі правоохоронні органи все ж таки мають вагоміше значення в цьому напрямі діяльності держави. Виникає потреба у визначенні й характеристиці саме тих структур діяльність яких має найбільш суттєвий вплив на реальне забезпечення економічної безпеки держави.

Згідно ч. 2 ст. 12 ЗУ «Про національну безпеку» від 21.06.2018 № 2469-VIII [24] до складу сектору безпеки і оборони входять:

- Міністерство оборони України,
- Збройні Сили України,
- Державна спеціальна служба транспорту,

- Міністерство внутрішніх справ України,
- Національна гвардія України,
- Національна поліція України,
- Державна прикордонна служба України,
- Державна міграційна служба України,
- Державна служба України з надзвичайних ситуацій,
- Служба безпеки України,
- Управління державної охорони України,
- Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України,
- Апарат Ради національної безпеки і оборони України,
- розвідувальні органи України,
- центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику [24].

Як бачимо законодавець наводить перелік суб'єктів діяльності яких, зокрема й направлена на формування умов для належного функціонування всіх складових державної безпеки. Досліджуючи Стратегією національної безпеки України, затвердженою Указом Президента України від 26.05.2015 № 287/2015 [25] можемо прийти до висновку, що державна безпека включає в себе економічну, інформаційну, кібернетичну безпеки [25]. Тобто, окремі з перелічених суб'єктів мають пряме відношення до забезпечення економічної безпеки держави.

Для повноти дослідження необхідно з'ясувати, які саме правоохоронні структури мають безпосереднє відношення до забезпечення належного функціонування вказаної складової державної безпеки. За для вирішення цієї проблеми необхідно розглянути й проаналізувати ключові завдання всіх суб'єктів правоохоронної діяльності і, на основі ретельного аналізу виокремити тих, які відграють провідну роль щодо забезпечення належного функціонування вказаної складової державної безпеки.

З числа існуючих правоохоронних органів у цьому контексті слід

виділити Національну поліцію України. Так, ст. 2 ЗУ «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII [26] визначено основні завдання органу, а саме:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидії злочинності;
- 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [26].

Сосновик О. О. в своєму дисертаційному дослідженні з основних завдань національної поліції зазначає, що до завдань пов'язаних з забезпеченням економічної безпеки держави можна віднести такі: забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів; запобігання правопорушенням та їх припинення; охорону і забезпечення громадського порядку; виявлення і розкриття злочинів, розшук осіб, які їх вчинили; захист власності від злочинних посягань; виконання кримінальних покарань і адміністративних стягнень; участь у наданні соціальної та правової допомоги громадянам, сприяння у межах своєї компетенції державним органам, підприємствам, установам і організаціям у виконанні покладених на них законом обов'язків [27].

Ми також вважаємо, що деякі з них доцільно віднести до заходів, спрямованих на забезпечення економічної безпеки країни, що дає підстави позиціонувати цей правоохоронний орган в якості суб'єкта, що забезпечує економічну безпеку країни. Однак, слід наголосити, що не всі наявні завдання органів поліції мають відношення до забезпечення економічної безпеки держави, й вони існують поряд із іншими в сукупності.

Особлива роль у правоохоронній системі України, що зумовлена специфікою її роботи, відводиться Службі безпеки України. Логічно було б припустити, що вказаний правоохоронний орган також забезпечує

економічну безпеку держави. На підтвердження цієї тези проаналізуємо відповідне національне законодавство.

Насамперед, ст. 2 ЗУ «Про Службу безпеки України» від 25.03.1992 № 2229-ХІІ [27] визначено, що на цей орган покладається у межах визначеної законодавством компетенції захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці. До завдань названого суб'єкта також входить попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України [27].

А п. 3 ч. 1 ст. 19 ЗУ «Про національну безпеку» від 21.06.2018 № 2469-VIII [24] передбачено, що одним із напрямів діяльності Служби безпеки України є контррозвідувальний захист державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності, оборонного і науково-технічного потенціалу, кібербезпеки, економічної та інформаційної безпеки держави, об'єктів критичної інфраструктури [24]. Тому, не виникає сумніву, що зазначений державний орган є суб'єктом забезпечення економічної безпеки держави.

Безумовно, до наявного переліку правоохоронних органів, які забезпечують економічну безпеку держави слід віднести й підрозділи податкової міліції Державної фіскальної служби України. Цей правоохоронний орган здійснює власну правоохоронну діяльність у структурі Державної фіскальної служби України, виконуючи оперативно-розшукові, кримінально-процесуальні та охоронні функції. Однак, із метою виконання зобов'язань України перед Міжнародним валютним фондом

визначених Меморандумом про економічну та фінансову політику від 05.12.2018 № 23751/0/2-18 [29] нинішні центральні та регіональні підрозділи Державної фіскальної служби були розділені на дві окремі юридичні особи: Податкову та Митну служби. В зв'язку з таким реформування підрозділи податкової міліції у відповідності до Положення про Державну податкову службу України, затвердженого постановою КМУ від 06.03.2019 № 227 [30] мають функціонувати у складі Державної податкової служби України та її територіальних підрозділів.

Сама ж Державна податкова служба Україна наділяється широким спектром завдань, у тому числі й щодо забезпечення економічної безпеки держави. Так, згідно вище згаданого нормативно-правового акту основними завданнями ДПС є:

1) реалізація державної податкової політики, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового законодавства, здійснення в межах повноважень, передбачених законом, контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків, зборів, платежів, державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, пального, державної політики з адміністрування єдиного внеску, а також боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань сплати єдиного внеску, державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установленій законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), проведення розрахункових операцій, а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону;

2) внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування: державної податкової політики; державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового законодавства та законодавства з інших питань, контроль за

дотриманням якого покладено на ДПС, здійснення контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків, зборів, платежів; державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, пального; державної політики з адміністрування єдиного внеску, а також у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань сплати єдиного внеску; державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установленій законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), проведення розрахункових операцій, а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону [30].

Продовжуючи досліджувати й аналізувати завдання державних органів, діяльність яких направлена в тому числі й на забезпечення економічної безпеки держави необхідно зупинитися на діяльності митних органів. Мова йде про Державну митну службу України, основними завданнями якої у відповідності до п. 3 Положення про Державну митну службу України, затвердженого постановою КМУ від 06.03.2019 № 227 [30] є:

1) забезпечення реалізації державної митної політики, зокрема забезпечення митної безпеки та захисту митних інтересів України і створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, збереження належного балансу між митним контролем і спрощенням законної торгівлі;

2) забезпечення реалізації державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань державної митної справи, запобігання та протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних правил;

3) внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної митної політики на розгляд Міністра фінансів [30].

Аналізуючи норми ч. 2 ст. 544 Митного кодексу України від 13.03.2012

№ 4495-VI [31] можна прийти до висновку, що до основних завдань у сфері забезпечення економічної безпеки названої структури слід віднести такі:

1) забезпечення правильного застосування, неухильного дотримання та запобігання невиконанню вимог законодавства України з питань державної митної справи;

2) застосування передбачених законом заходів митно-тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, здійснення контролю за дотриманням усіма суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та громадянами встановлених законодавством заборон та обмежень щодо переміщення окремих видів товарів через митний кордон України; здійснення заходів щодо недопущення переміщення через митний кордон України товарів, на які встановлені заборони та/або обмеження щодо переміщення через митний кордон України, а також товарів, які не відповідають вимогам якості та безпеки;

3) здійснення державного експортного контролю в межах повноважень, покладених на органи доходів і зборів відповідно до цього акту та інших законів України;

4) здійснення контролю за дотриманням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України;

5) сприяння захисту прав інтелектуальної власності, вжиття заходів щодо запобігання переміщенню через митний кордон України товарів з порушеннями охоронюваних законом прав інтелектуальної власності, недопущення переміщення через митний кордон України контрафактних товарів;

6) запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил на всій митній території України;

7) здійснення в межах повноважень, визначених цим актом, контролю за діяльністю підприємств, які надають послуги з декларування товарів, перевезення та зберігання товарів, що переміщуються через митний кордон України чи перебувають під митним контролем, та здійснюють інші операції

з такими товарами, надання дозволів на здійснення зазначених видів діяльності; видача сертифікатів уповноваженого економічного оператора;

8) здійснення інших визначених законом повноважень, покладених на органи доходів і зборів [31]. Можемо лише підсумувати, що вказаний державний орган, внаслідок визначеної законом діяльності має безпосередній вплив на реальне забезпечення економічної безпеки України.

Особливе місце у системі правоохоронних органів, які забезпечують економічної безпеки держави відводиться органам прокуратури. Це пояснюється специфікою роботи суб'єкта визначеною нормами чинного законодавства. Зокрема ст. 131¹ Конституції України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [4] передбачено, що прокуратура, яка здійснює:

- 1) підтримання публічного обвинувачення в суді;
- 2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;
- 3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом [4].

Очевидно, що цей суб'єкт бере участь у забезпеченні економічної безпеки країни. В першу чергу мова йде про організацію та здійснення процесуального керівництва досудовими розслідувань злочинів (ст.ст. 191, 358, 364, 366, 367 та інші подібні діяння, передбачені КК України [32]), об'єктом яких є економічні відносини, що охороняються державою. Безумовно, наслідки від вчинення яких потенційно можуть негативно вплинути на належне функціонування економічної безпеки країни.

Також органи прокуратури можуть здійснювати нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку, в тому числі й відносно економічних правопорушень. До прикладу, ч. 1 ст. 25 ЗУ «Про прокуратуру» від 14.10.2014 № 1697-VII [33] визначено, що письмові вказівки прокурора органам, що провадять оперативно-розшукову діяльність,

дiзнання та досудове слiдство, наданi в межах повноважень, є обов'язковими для цих органiв i пiдлягають негайному виконанню [33]. Тому, не виникає сумнiву, що розглянута правоохоронна структура впливає на забезпечення економічної безпеки держави.

Важливу роль у цьому напрямi дiяльності держави вiдiграють окремі вiтчизняні правоохоронні антикорупційні iнституції. При наявності активних дискусiй з приводу доцiльностi вiднесення корупційних дiянь до поточних загроз економічній безпеці держави, доводиться констатувати, що все ж таки остання може деструктивно впливати на економіку країни. З цього приводу слушною вбачається Є. М. Білоусова, який наголошує, що «як явище соціально-економічне корупція виходить за межi системи державно-управлінських вiдносин, а як явище правове – взагалі може охоплювати будь-які суспiльні сфери, у яких дiєвими особами є посадовці державних органiв влади, місцевого самоврядування або публічних чи корпоративних структур. Але так чи iнакше вплив корупції на економічну сферу, i зокрема на систему економічної безпеки, є визначальним. Вона не лише має негативні наслідки – вона сама по собі руйнує будь-які державні iнститути, оскільки вiдбувається «тiнізація» публічних функцій службовців, що призводить до появи фактично паралельної у вiдношенні до офіційної, напiвлегальної, квазісамостійної системи управління, базисом якої є корупційні зв'язки» [34, с. 81]. Безумовно, високий рiвень корупції у державі впливатиме на національну економіку, гальмуючи розвиток певних її складових. Корупціогенність державного сектору неодмінно призводитиме до неефективності використання бюджетних коштів, «тiнізації» економіки й появи та розвитку iнших загроз державній безпеці.

Вочевидь, окремі вiтчизняні правоохоронні антикорупційні iнституції слiд розглядати в якості суб'єктiв забезпечення економічної безпеки держави. Мова йде, зокрема про Національне антикорупційне бюро України, яке має протидiяти найзначнішим корупційним проявам з боку посадових осiб i їхні протиправні дiї чи бездiяльність можуть завдати негативних наслідків, у тому

числі й економічним інтересам держави. Так, ст. 1 ЗУ «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 № 1698-VII [35] визначено, що завданням цього суб'єкту є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці [35]. Навіть на законодавчому рівні визначено, що результати скоєних правопорушень є загрозою для безпеки країни, що ще раз доводить необхідність і доцільність віднесення цієї структури до переліку суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави.

До списку суб'єктів, які забезпечують економічну безпеку України необхідно включити й Державне бюро розслідувань. Відповідно до ст. 5 ЗУ «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 № 794-VIII [35] завданнями цього органу є запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування:

1) злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до частини першої ст. 9 ЗУ «Про державну службу» [37], особами, посади яких віднесено до першої – третьої категорій посад державної служби, судьями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України;

2) злочинів, вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України;

3) злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів), крім злочинів, передбачених ст. 422 Кримінального

кодексу України [32]. З перелічених завдань, у цьому контексті першочергово слід виокремити протидію корупційним правопорушенням, які, як зазначалось раніше, можуть деструктивно впливати на належне функціонування економіки. Мова йде про ряд протиправних дій, визначених нормами чинного кримінального законодавства, а саме ст.ст. 191, 206², 210, 211 КК України [32]. А тому, й цей орган доцільно розглядати в якості суб'єкта забезпечення економічної безпеки держави.

Отже, серед всіх існуючих державних структур, які забезпечують економічну безпеку країни особлива роль відводиться правоохоронним органам. При цьому, на сьогоднішній день нормами чинного законодавства не визначено перелік таких суб'єктів, які забезпечують економічну безпеку держави, подібна тенденція існує у вітчизняних наукових та фахових колах. Віднесення до такої групи ускладнюється й внаслідок відсутності законодавчо визначеного поняття «правоохоронних органів», а також існування значного переліку державних органів, які можуть відноситися до цієї категорії.

Вважаємо, що до основних правоохоронних органів, які найсуттєвіше впливають на забезпечення економічної безпеки держави слід віднести Національну поліцію України, Службу безпеки України, підрозділи податкової міліції, які діють складі Державної фіскальної служби України, органи прокуратури, Національне антикорупційне бюро України та Державне бюро розслідувань, Державну податкову службу, Державну митну службу України.

Кожен із цих органів, в разі власної ефективної діяльності може суттєво впливати на реальне забезпечення належного функціонування економічної складової державної безпеки.

2. ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ КОНТРОЛЮЮЧИХ ОРГАНІВ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ, ЯК СУБ'ЄКТІВ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ. ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ТА РОЛІ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ, ЯК ГОЛОВНОГО РЕГУЛЯТОРА ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ЙОГО ВЗАЄМОДІЇ З ІНШИМИ СУБ'ЄКТАМИ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Безпека як система корінних, типових властивостей будь-якої країни втілює в собі усі сфери різних галузей життєдіяльності й розвитку людини, суспільства, держави та природи. В цілому безпеку можна визначати як якісну характеристику об'єкта (системи), здатність об'єкта до існування й розвитку та його захищеність від внутрішніх та зовнішніх загроз. Місце, роль та пріоритет кожного з елементів безпеки визначаються обставинами, що реально складаються на певний період усередині й зовні об'єкта. Зі зміною ситуації життєво важливого значення об'єктивно можуть набувати різні її властивості [38, с. 374]. Світовий досвід вказує на те, що без активної регулюючої ролі держави не може бути ефективною, соціально орієнтованою ринковою економікою, не говорячи вже про ефективність забезпечення економічної безпеки країни. Немає жодної країни з високорозвиненою економікою, де б держава усунулася від регулювання ключових соціально-економічних процесів [39, с. 41]. Адже, економічна безпека держави – це стан рівноваги та соціально орієнтованого розвитку національної економічної системи, що досягається реалізацією сукупності форм і методів економічної політики. Належний рівень економічної безпеки досягається здійсненням єдиної державної політики, підкріпленої системою скоординованих заходів, адекватних внутрішнім та зовнішнім загрозам

[40, с. 89]. Без такої політики неможливо домогтися виходу з кризи, стабілізувати економічну ситуацію в Україні, створити ефективні механізми соціального захисту населення [38, с. 374]. Тому, очевидно, що забезпечення економічної безпеки України є одним із важливих напрямів сучасної державної політики.

Попри очевидне існування різних моделей забезпечення економічної безпеки держави всім їх, на переконання З. В. Гбура [41], притаманні певні групи функції. А саме, на згаданого думку вченого, мова йде про такі: захисна, регуляторна, попереджувальна, інноваційна та соціальна [41, с. 112]. Так, зокрема, він стверджує, що:

1) захисна функція виражається здатністю захищати державну економічну систему від внутрішніх та зовнішніх загроз. Реалізація цієї функції безпосередньо пов'язана з формуванням економічного ресурсного потенціалу та його ефективним використанням;

2) функція регулювання з'являється в різних економічних підсистемах шляхом забезпечення економічної безпеки держави та застосування функціональних механізмів, спрямованих на нейтралізацію ризиків;

3) попереджувальна функція державної економічної безпеки зосереджена на передбаченні виникнення потенційних кризових ситуацій під час економічної діяльності та підготовці економічної системи до їхнього протистояння. Це передбачає соціально-економічні та організаційно-технічні заходи, результатом яких є зміцнення оборонної функції системи;

4) інноваційна функція діє через нетрадиційні рішення держави щодо економічних процесів та інноваційних рішень, спрямованих на прискорення темпів економічного розвитку або на нейтралізацію можливих негативних наслідків останнього. Результати цієї функції виникають в економіці опосередковано і, як правило, виражаються у вигляді підвищення ефективності інших функцій безпеки;

5) соціальна функція системи державної економічної безпеки передбачає повне задоволення вимог усіх членів суспільства та повного

узгодження інтересів. Реалізація цієї функції сприяє підвищенню рівня та якості життя та гарантує захист прав та свобод громадян [41, с. 112].

Варто зазначити, що найперші згадки про необхідність забезпечення економічної безпеки знаходимо ще в Платона в його «Державі», де вказується, що ідеальною є та держава, в якій панує достаток, а не надлишок. Саме поява надлишкових потреб призводить до воєн та перетворює «здорову державу» на «державу, яку лихоманить» [41, с. 372]. Бажання надмірного споживання та володіння предметами розкоші призводить до необхідності розширення держави шляхом завоювання нових територій та отримання нових ресурсів, які надають можливості для задоволення надмірних потреб. Таким чином, розробка Платоном ідеальної держави є механізмом забезпечення економічної безпеки та протидії деструктивним чинникам. Проте, виникнення проблеми забезпечення економічної безпеки у будь-якій країні пов'язане з формуванням її державності, досягненням та становленням національних економічних інтересів, формуванням національної гідності та свідомості суспільства. Так, при становленні державотворення актуальним є врахування зарубіжного досвіду щодо розв'язання складних проблем забезпечення економічної безпеки, переймаючи з нього позитивні елементи та уникаючи негативних, адаптуючи міжнародний досвід до умов України [2, с. 151].

Відтак, у світлі розгляду питань економічної безпеки на міжнародному рівні цікавою є методологія, запропонована Комісією ООН за програмами розвитку (UNDP) з аналізу економічної безпеки держави. Згідно з цією методикою, рівень національної безпеки визначається трьома факторами: рівнем економіки, рівнем освіти та правами людини [38, с. 374]. Рівень економіки вимірюється у ВВП на душу населення, рівень освіти – кількістю років, протягом яких навчається у цьому суспільстві середньостатистична людина, права людини характеризуються спеціальним індексом, який розраховується за спеціально затвердженою методикою. Рівень національної безпеки, визначений таким чином, є одним із індикаторів

стану безпеки держави. Зниження цього рівня є сигналом для уряду щодо прийняття відповідних заходів [38, с. 375].

Цікавим також є Заключний акт Наради з безпеки і співпраці в Європі (Хельсінкі, 1 серпня 1975 року) [43], який не втратив чинності й дотепер. Так, у розділі «Економічна і комерційна інформація» держави-учасники вищезгаданого документа, вважаючи, що економічна інформація за своїм характером повинна була б забезпечувати відповідний аналіз ринків і розробку середньострокових і довгострокових прогнозів, сприяючи тим самим встановленню стійких торгових потоків і кращому використанню торгових можливостей, виражаючи готовність поліпшувати якість та розширювати обсяг і розповсюдження економічної та відповідної адміністративної інформації, сприятимуть регулярній і в можливо більш короткі терміни публікації й розповсюдженню економічної та комерційної інформації, зокрема: статистичних даних про виробництво, національний доход, бюджет, рівень споживання та продуктивності праці; статистичних даних про зовнішню торгівлю; законів і регламентів, що стосуються зовнішньої торгівлі; інформації, що використовується для економічного прогнозування з метою сприяння розвитку торгівлі; іншої інформації, корисної для ділових людей у комерційних контактах, наприклад, періодично видаваних довідників, переліків і, коли це можливо, структурних схем фірм та організацій, що займаються зовнішньою торгівлею [2, с. 152].

Дослідження питання адміністративно-правових засад діяльності контролюючих установ, які здійснюють управління фінансовою системою держави передбачає визначення кола суб'єктів, які реалізуючи керівні заходи, уповноваженні здійснювати контроль за діяльністю учасників фінансових правовідносин. Це, на наше, переконання зумовлено, як уже зазначалося, багатогранністю фінансової системи та широким колом суб'єктів, які можуть здійснювати контролюючі заходи. При чому така діяльність одних суб'єктів, за ступенем впливу, помітно менш суттєва за іншу, що, вочевидь, актуалізує питання доцільності виокремлення системи

контролюючих суб'єктів, які реально мають відчутний вплив на управлінські процеси щодо фінансової системи української держави.

Попередньо з'ясувавши сутність та усвідомлюючи значення сучасного контролю необхідно звернути увагу на понятті «контролюючий орган». Уже традиційно це питання перебувало в полі зору багатьох вчених, науковців і фахівців. Так, у загальному розмінні контролюючий орган – це певний суб'єкт, уповноважений проводити контроль [44]. Зрозуміло, що це твердження носить всеохоплюючий характер, тобто стосується всіх існуючих контролюючих установ.

Більш складною проблемою, безперечно є визначення вичерпного переліку видів таких суб'єктів. Це обумовлюється не лише вже озвученими факторами, а й явною непослідовністю та невизначеністю законодавця, що «вилилося» у прийнятті/скасуванні низки нормативно-правових актів у останнє десятиліття.

На сьогоднішній день термін «контролюючі органи» існує у чинному податковому законодавстві. Так, п. 41.1 ст. 41 Податкового кодексу України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [45] вказаними суб'єктами є центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову, державну митну політику, державну політику з адміністрування єдиного внеску, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового та митного законодавства, законодавства з питань сплати єдиного внеску та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючий орган, його територіальні органи [45]. Натомість, у відповідності до п. 2 Порядку здійснення фото-, відеофіксації митних та інших формальностей, які проводяться контролюючими органами, затвердженого постановою КМУ 08.06.2016 р. № 370 [46] контролюючими визнаються органи – державні органи, уповноважені на здійснення санітарно-епідеміологічного, ветеринарно-санітарного, фітосанітарного, екологічного, радіологічного та інших видів державного контролю [46]. А ст. 1 ЗУ «Про державну підтримку підприємств, науково-дослідних інститутів і організацій,

які розробляють та виготовляють боєприпаси, їх елементи та вироби спецхімії» від 21.09.2000 р. № 1991-III [47] контролюючі органи – державні органи, які в межах своєї компетенції, визначеної законом, здійснюють контроль за своєчасністю, достовірністю та повнотою нарахування податків і зборів (обов'язкових платежів) та погашенням податкових зобов'язань чи податкового боргу [47]. Як бачимо у вітчизняному правовому полі існує зразу декілька схожих підходів до розуміння сутності контролюючих органів, а також з приводу кількісного складу останніх. Таку обставину, на наше переконання, можна вважати, як цілком виправданою, так і дискусійною. З одного боку відсутній уніфікований підхід до розуміння терміну «контролюючі органи», а з іншого – маємо усвідомлювати, що існуючий стан речей зумовлений наявністю широкого кола питань, в яких має реалізовуватися контролююча функція сучасної держави.

Подібна невизначеність спостерігається й у вітчизняних наукових колах. До прикладу, В. А. Бортняк наголошує, що коли мова йде, то до їх числа, окрім визначених податковим законодавством органів, доцільно включати й Міністерство внутрішніх справ України; судові органи; органи, які здійснюють реєстрацію актів цивільного стану; органи Державного казначейства; місцевого самоврядування [48, с. 68]. А на переконання І. Л. Желтобрюх, у цьому випадку мова йде не лише про контролюючі адміністративні, а й судові органи [49, с. 12]. Як і переднього разу, так й тут зі вказаним твердженням можна не погодитися, проте й вказані думки заслуговують на увагу, враховуючи їх змінний кількісний склад.

Безпосередньо, виділяючи й характеризуючи установи управлінська діяльність контролюючого характеру яких має суттєвий вплив на національну фінансову систему вважаємо за доцільне наголосити, що робота більшості з існуючих суб'єктів прямо чи опосередковано стосується аналізованої сфери. Варто також зазначити, що значимість їх діяльності суттєво залежить професійного судження конкретної посадової особи контролюючої установи [50]. А тому, очевидно, що й ефективність названих

структур пов'язана за рівнем професійної підготовки, фаховості його співробітників. Як слушно вказує Н. М. Волкова, особливо це актуально для деяких видів контролю, наприклад, пов'язаних із безпекою, де повинні бути встановлені і суворо дотримуватися вимоги до кваліфікації й професійного досвіду інспекторів, наприклад, підтверджені сертифікацією персоналу [50]. Об'єктивно, в таких випадках лише окремі особи можуть проводити вказані заходи.

Повертаючись до питання виокремлення контролюючих установ – суб'єктів управління національною фінансовою системою доцільно проаналізувати відповідне законодавство, яке визначає правове положення останніх. Адже, саме змістовний аналіз правових засад і висвітлення ключових позицій у науковому дослідженні сприятимуть результативному вирішенню цього поставленого наукового завдання.

Аналізуючи положення чинного законодавства назвем ключових із них та з'ясуємо повноваження на сфері керівного контролюючого впливу останніх. При цьому, будемо формувати класифікацію відштовхуючись від традиційного поділу гілок влади на законодавчу, виконавчу та судову. Вважаємо, що до таких необхідно віднести наступних суб'єктів:

1. Верховна Рада України як єдиний законодавчий орган у державі. Так, відповідно до ч. 1 ст. 109 Бюджетного кодексу України від 08.07.2010 р. № 2456-VI [51] вказаний суб'єкт здійснює контроль за дотриманням бюджетного законодавства у процесі:

- 1) розгляду Бюджетної декларації;
- 2) розгляду проекту та прийняття закону про Державний бюджет України;
- 3) внесення змін до закону про Державний бюджет України;
- 4) виконання закону про Державний бюджет України, у тому числі шляхом заслуховування звітів про виконання Державного бюджету України (включаючи звіти головних розпорядників коштів державного бюджету про використання ними бюджетних коштів та результати виконання відповідних

бюджетних програм);

5) розгляду річного звіту про виконання закону про Державний бюджет України;

б) використання кредитів (позик), що залучаються державою від іноземних держав, іноземних фінансових установ і міжнародних фінансових організацій [51].

Наявність таких повноважень дає мотивовані підстави позиціонувати аналізований державний орган, як контролюючого суб'єкта з управління національною фінансовою системою.

2. Рахункова палата, яка від імені Верховної Ради України здійснює контроль за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням [51]. Вказаний суб'єкт виконує важливі функції щодо безпосередньої реалізації контролюючих функцій здійснюючи, при цьому, суттєвий вплив на ряд фінансових процесів у державі.

Так, відповідно до ст. 7 ЗУ «Про Рахункову палату» від 02.07.2015 р. № 576-VIII [52] аналізований суб'єкт у частині реалізації контролюючих мір здійснює фінансовий аудит та аудит ефективності щодо:

1) надходжень до державного бюджету податків, зборів, обов'язкових платежів та інших доходів, включаючи адміністрування контролюючими органами таких надходжень;

2) проведення витрат державного бюджету, включаючи використання бюджетних коштів на забезпечення діяльності Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Конституційного Суду України, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Вищої ради правосуддя, Генеральної прокуратури України та інших органів, безпосередньо визначених Конституцією України [52];

3) використання коштів державного бюджету, наданих місцевим бюджетам та фондам загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування;

4) здійснення таємних видатків державного бюджету;

5) управління об'єктами державної власності, що мають фінансові наслідки для державного бюджету, включаючи забезпечення відрахування (сплати) до державного бюджету коштів, отриманих державою як власником таких об'єктів, та використання коштів державного бюджету, спрямованих на відповідні об'єкти;

6) надання кредитів з державного бюджету та повернення таких коштів до державного бюджету;

7) операцій щодо державних внутрішніх та зовнішніх запозичень, державних гарантій, обслуговування і погашення державного та гарантованого державою боргу;

8) використання кредитів (позик), залучених державою до спеціального фонду державного бюджету від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій, виконання міжнародних договорів України, що призводить до фінансових наслідків для державного бюджету, у межах, які стосуються таких наслідків;

9) здійснення закупівель за рахунок коштів державного бюджету;

10) виконання державних цільових програм, інвестиційних проектів, державного замовлення, надання державної допомоги суб'єктам господарювання за рахунок коштів державного бюджету;

11) управління коштами державного бюджету центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів;

12) стану внутрішнього контролю розпорядників коштів державного бюджету;

13) інших операцій, пов'язаних із надходженням коштів до державного бюджету та їх використанням;

14) виконання кошторису доходів та витрат Національного банку України;

15) надходжень закріплених за місцевими бюджетами загальнодержавних

податків і зборів або їх частки та використання коштів місцевих бюджетів у частині видатків, які визначаються функціями держави і передані на виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню [52].

А згідно ст. 110 Бюджетного кодексу України від 08.07.2010 р. № 2456-VI [51] загалом до повноважень Рахункової палати з контролю за дотриманням бюджетного законодавства відносяться здійснення контролю за надходженням та використанням коштів Державного бюджету України, у тому числі за утворенням, обслуговуванням і погашенням державного боргу, ефективністю управління коштами державного бюджету, використанням коштів місцевих бюджетів у частині трансфертів, що надаються з державного бюджету, а також за надходженням закріплених за місцевими бюджетами загальнодержавних податків і зборів або їх частки та за використанням коштів місцевих бюджетів, а саме видатків, передбачених відповідним законодавством, які визначаються функціями держави і передані на виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню [51]. Враховуючи призначення суб'єкту та, що важливіше, спектр контролюючих повноважень у фінансовій сфері, безумовно йому відводиться особливе місце в системі контролюючих органів із управління всією аналізованою нами системою.

3. Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі суб'єктів виконавчої влади. Вказана структура реалізує свої повноваження, як безпосередньо, так і через багатьох інших органів центральної виконавчої влади. В питаннях щодо реалізації контрольних заходів у фінансовій сфері КМУ:

1) забезпечує проведення державної економічної політики, здійснює прогнозування та державне регулювання національної економіки; забезпечує розроблення і виконання загальнодержавних програм економічного та соціального розвитку;

2) визначає доцільність розроблення державних цільових програм з урахуванням загальнодержавних пріоритетів та забезпечує їх виконання;

3) здійснює відповідно до закону управління об'єктами державної власності, у тому числі корпоративними правами, делегує в установленому законом порядку окремі повноваження щодо управління зазначеними об'єктами міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади, місцевим державним адміністраціям та відповідним суб'єктам господарювання; подає Верховній Раді України пропозиції стосовно визначення переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації;

4) сприяє розвитку підприємництва на засадах рівності перед законом усіх форм власності та соціальної спрямованості національної економіки, здійснює заходи щодо демонополізації та антимонопольного регулювання економіки, розвитку конкуренції та ринкової інфраструктури;

5) забезпечує здійснення державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності;

6) забезпечує проведення державної фінансової та податкової політики, сприяє стабільності грошової одиниці України;

7) забезпечує проведення державної політики цін та здійснює державне регулювання ціноутворення [53]. Безумовно, займаючи таке становище КМУ може суттєво впливати, шляхом управлінського впливу, на національну фінансову систему.

4. Президент України та Рада національної безпеки і оборони України. У питання щодо впливу на поведінку учасників фінансових правовідносин доцільно виокремити прийняття рішення щодо:

1) визначення стратегічних національних інтересів України, концептуальних підходів та напрямів забезпечення національної безпеки і оборони у політичній, економічній сфері;

2) заходів економічного характеру відповідно до масштабу потенційних та реальних загроз національним інтересам України;

3) залучення контрольних, інспекційних та наглядових органів, що функціонують у системі виконавчої влади, до здійснення контролю за

своєчасністю та якістю виконання прийнятих Радою національної безпеки і оборони України рішень, введених в дію указами Президента України [53]. Реалізація таких заходів, безперечно, впливатиме на ряд процесів у фінансовій сфері.

Загалом же вказані суб'єкти формують вищу ланку контролюючих елементів, які безпосередньо здійснюють управління вітчизняною фінансовою системою. У той же час маємо розуміти, що в структурі цих органів, або в ін. випадках, особливо КМУ функціонують й інші державні органи, які реалізуючи контролюючі функції впливають на перебіг ряду фінансових процесів у державі. Названі суб'єкти дослідимо дещо пізніше. Схематично, систему вказаних структур можна зобразити наступним чином.

[54, с. 38]

Переходячи до наступної умовної групи – органів виконавчої влади зазначимо, що останні реалізують контролюючі функції держави «вужче», будучи орієнтованими на одну або декілька сфер правовідносин. Ми

переконані, що, знову ж таки, це зумовлено складною структурою фінансової системи України та широким спектром завдань, які поставлені перед сучасною державою. Виділимо таких суб'єктів та окреслимо повноваження – межі управлінського впливу останніх.

1. Міністерство фінансів України – як головного органу у наявній системі центральних органів виконавчої влади, що, зокрема забезпечує формування та вживає заходів із реалізації державної фінансової політики [55]. Саме від ефективної політики Мінфіну суттєво залежить нормальне бажане функціонування фінансової складової.

Що ж до контролюючих повноважень, то доцільно назвати наступні:

- 1) здійснення нормативно-правового регулювання у фінансовій сфері;
- 2) прогнозування та аналіз доходів бюджету;
- 3) здійснення заходів із підвищення ефективності управління державними фінансами;
- 4) здійснює державне регулювання бухгалтерського обліку, фінансової, бюджетної звітності та аудиту в Україні, розробляє стратегію розвитку національної системи бухгалтерського обліку, визначає єдині методологічні засади бухгалтерського обліку та складення фінансової і бюджетної звітності, обов'язкові для всіх юридичних осіб незалежно від організаційно-правової форми, форми власності та підпорядкування (крім банків), здійснює адаптацію законодавства з питань бухгалтерського обліку та аудиту в Україні до законодавства ЄС;
- 5) проводить оцінку відповідності бюджетному законодавству бюджетних запитів, паспортів бюджетних програм, проектів зведених кошторисів для складення розпису державного бюджету;
- 6) проводить аналіз бюджетного запиту, поданого головним розпорядником бюджетних коштів, стосовно його відповідності меті, пріоритетності та ефективності використання бюджетних коштів;
- 7) інші [55].

Також ряд контрольних повноважень контрольного характеру

передбачено нормами бюджетного законодавства. Насамперед мова йде про:

1) реалізацію єдиної державної політики у сфері контролю за дотриманням бюджетного законодавства, координує та спрямовує діяльність органів виконавчої влади, уповноважених на проведення контролю за дотриманням бюджетного законодавства, якщо інше не передбачено законодавством;

2) одержання від центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, банків та інших фінансових установ усіх форм власності пояснення, матеріали та інформацію з питань, що виникають під час складання, розгляду, затвердження і виконання бюджетів та звітування про їх виконання [51].

Існує також думка, що Міністерство фінансів України зобов'язане забезпечити, а, отже, проконтролювати концентрацію фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках соціально-економічного розвитку України, ефективно використання бюджетних коштів, запровадження єдиних методологічних засад бухгалтерського обліку та звітності, інформування громадськості про економічні та фіскальні цілі держави. До основних завдань Міністерства фінансів України також віднесено удосконалення методів фінансового та бюджетного планування, фінансування, звітності та системи контролю за витрачанням бюджетних коштів [54, с. 41]. Ми вважаємо цю позицію такою, яка заслуговує на увагу.

Мінфін є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову та бюджетну політику, державну політику у сфері державного пробірною контролю, бухгалтерського обліку та аудиту, випуску і проведення лотерей, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері контролю за дотриманням бюджетного законодавства, державного фінансового контролю, державного внутрішнього фінансового контролю, казначейського обслуговування бюджетних коштів, запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або

фінансуванню тероризму, забезпечує формування державної політики у сфері організації та контролю за виготовленням цінних паперів, документів суворої звітності та забезпечує формування та реалізацію єдиної державної податкової, митної політики, державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового та митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску, державної політики у сфері видобутку, виробництва, використання та зберігання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння, їх обігу та обліку.

У відповідності до Положення про Міністерство фінансів України, затвердженого постановою КМУ від 20.08.2014 р. №375, основними завданнями Мінфіну є:

1) забезпечення формування та реалізація державної фінансової та бюджетної політики, державної політики у сфері державного пробірною контролю, бухгалтерського обліку та аудиту, випуску та проведення лотерей;

2) забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері контролю за дотриманням бюджетного законодавства, державного фінансового контролю, державного внутрішнього фінансового контролю, казначейського обслуговування бюджетних коштів, запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму;

3) забезпечує формування та реалізацію єдиної державної податкової і митної політики, державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового та митного законодавства, державної фінансової політики у сфері співробітництва з іноземними державами, банками і міжнародними фінансовими організаціями, а також законодавства з питань сплати єдиного

внеску, державної політики у сфері видобутку, виробництва, використання та зберігання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння, їх обігу та обліку;

3⁻¹) забезпечення формування державної політики у сфері організації та контролю за виготовленням цінних паперів, документів суворої звітності;

4) забезпечення концентрації фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках соціально-економічного розвитку України.

2. Державна податкова служба України, як новоствореного суб'єкта уповноваженого реалізовувати державну податкову політику, вжиття ряду контрольних заходів за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків [56]. Маємо відзначити, що в нинішніх складних умовах, систематична ефективна робота аналізована – одна з базових передумов розвитку для фінансової складової.

З приводу повноважень, то у цьому аспекті варто назвати здійснення:

1) контролю за дотриманням вимог податкового законодавства, законодавства щодо адміністрування єдиного внеску та законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС;

2) контролю за правомірністю бюджетного відшкодування податку на додану вартість;

3) податкового контролю за встановленням відповідності умов контрольованих операцій принципу «вितягнутої руки»;

4) контроль за дотриманням виконавчими комітетами сільських, селищних рад та рад об'єднаних територіальних громад, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, порядку прийняття та обліку податків і зборів від платників податків, своєчасністю і повнотою перерахування зазначених сум до бюджету;

5) контролює своєчасність подання платниками податків (платниками єдиного внеску) передбаченої законом звітності (декларацій, розрахунків та інших документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків, зборів,

платежів), своєчасність, достовірність, повноту нарахування та сплати податків, зборів, платежів, єдиного внеску;

б) контроль за дотриманням суб'єктами господарювання, які провадять оптову або роздрібну торгівлю алкогольними напоями, вимог законодавства щодо мінімальних оптово-відпускних або роздрібних цін на такі напої;

7) інші [56].

3. Державна митна служба України, яка і попередній суб'єкт нещодавно створені і також впливає на поведінку учасників фінансових правовідносин. Такий вплив безпосередньо реалізується шляхом забезпечення та здійснення контролю за дотриманням:

1) вимог законодавства з питань державної митної справи та в межах повноважень, визначених законом, законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на Держмитслужбу, під час переміщення товарів через митний кордон України та після завершення операцій з митного контролю та митного оформлення;

2) вимог законодавства з питань державної митної справи на всій території України, у тому числі у вільних митних зонах, територіальному морі, пунктах пропуску через державний кордон, прикордонній смузі та контрольованих прикордонних районах, виключній (морській) економічній зоні України та прилеглий зоні України;

3) підприємствами і громадянами установленого законодавством порядку переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України;

4) митних режимів, цільовим використанням товарів, поміщених у відповідний митний режим;

5) інші [57].

Безперечно, контролююча діяльність вказаної установи має вагомий вплив фінансову складову.

4. Державна казначейська служба України, як уповноважений орган із реалізації державну політику у сферах казначейського обслуговування

бюджетних коштів, бухгалтерського обліку виконання бюджетів [58]. Вказаному суб'єкту, зважаючи на мету його діяльності, відводиться особлива роль у питаннях, пов'язаних із управлінням фінансовою системою.

Очевидно, що вказаний суб'єкт здійснює контроль за дотриманням бюджетного законодавства – важливої складової фінансової системи. Так, відповідно до пп. 15 п. 3 Положення про Державну казначейську службу України від 15.04.2015 р. № 215 [58] до повноважень аналізованого суб'єкта у частині здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства відноситься:

- 1) веденням бухгалтерського обліку всіх надходжень і витрат державного бюджету та місцевих бюджетів, крім випадку, передбачених законодавством, складанням та поданням фінансової і бюджетної звітності;
- 2) бюджетними повноваженнями при зарахуванні надходжень бюджету;
- 3) відповідністю кошторисів розпорядників бюджетних коштів показникам розпису бюджету;
- 4) відповідністю взятих бюджетних зобов'язань розпорядниками бюджетних коштів відповідним бюджетним асигнуванням, паспорту бюджетної програми;
- 5) інші [58].

Згідно із Положенням про Державну казначейську службу України, затвердженого постановою КМУ від 15.04.2015 р. №215, основними завданнями Казначейства є:

- 1) реалізація державної політики у сферах казначейського обслуговування бюджетних коштів, бухгалтерського обліку виконання бюджетів;
- 2) внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у зазначених сферах.

Казначейство створене з метою забезпечення повного і своєчасного виконання Державного бюджету України, підвищення оперативності у

фінансуванні видатків у межах наявних обсягів фінансових ресурсів у Державному бюджеті. Оскільки об'єкти фінансування з центрального бюджету держави розташовані на всій території країни, то здійснювати їх обслуговування з єдиного центру вкрай складно. Казначейство має таку саму регіональну структуру, як і Міністерство фінансів України. Розмежування повноважень між регіональними органами в частині фінансування видатків здійснюється за ознаками важливості того чи іншого об'єкта фінансування і місця його розташування.

5. Державна аудиторська служба України, як центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю [59]. До відповідних повноважень якого відноситься:

1) здійснення контролю у:

а) підприємствах, установах та організаціях, які отримують кошти з бюджетів усіх рівнів, державних фондів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування або використовують;

б) суб'єктах господарської діяльності незалежно від форми власності, які не віднесені законодавством до підконтрольних установ, за судовим рішенням, ухваленим у кримінальному провадженні;

2) здійснює контроль за:

а) цільовим, ефективним використанням і збереженням державних фінансових ресурсів та інших активів;

б) досягненням економії бюджетних коштів і результативності в діяльності розпорядників бюджетних коштів;

в) цільовим використанням і своєчасним поверненням кредитів, отриманих під державні гарантії;

г) дотриманням законодавства на всіх стадіях бюджетного процесу щодо державного і місцевих бюджетів;

д) інші [59].

У відповідності до Положення про Державну аудиторську службу України, затвердженого постановою КМУ від 03.02.2016 р. №43, основними завданнями Держаудитслужби є:

1) реалізація державної політики у сфері державного фінансового контролю;

2⁻¹) внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері державного фінансового контролю;

3) здійснення державного фінансового контролю, спрямованого на оцінку ефективного, законного, цільового, результативного використання та збереження державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, досягнення економії бюджетних коштів;

4) надання у передбачених законом випадках адміністративних послуг.

6. Державна служба фінансового моніторингу України, як суб'єкт, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [86]. Основними повноваженнями щодо здійснення державного фінансового контролю доцільно назвати здійснення контролю за використанням фінансових і матеріальних ресурсів, забезпечує організацію та вдосконалення бухгалтерського обліку в установленому законодавством порядку [60].

Як бачимо широке коло суб'єктів можуть впливати на фінансову систему шляхом здійснення контролюючої діяльності. Загалом же схематично систему цих суб'єктів доцільно зобразити наступним чином.

[54, с. 40]

Державна фіскальна служба України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі - єдиний внесок), державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску.

У відповідності до Положення про Державну фіскальну службу України від 21.05.2014 р. №236, основними завданнями ДФС є:

1) реалізація державної податкової політики та політики у сфері державної митної справи, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, здійснення в межах повноважень, передбачених законом, контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків і зборів, митних та інших платежів, державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і

тютюнових виробів, державної політики з адміністрування єдиного внеску, а також боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань сплати єдиного внеску, державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установленій законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону, торгових патентів;

2) внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування:

державної податкової політики;

державної політики у сфері державної митної справи;

державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, здійснення контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків і зборів, митних та інших платежів;

державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів;

державної політики з адміністрування єдиного внеску, а також боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань сплати єдиного внеску;

державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установленій законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону, торгових патентів.

Враховуючи це на фіскальну службу покладені такі основні функції:

- розроблення проектів податкового законодавства;
- контроль за правильністю обчислення податків та інших обов'язкових платежів і своєчасністю їх сплати;

- облік платників податків та надходжень платежів до бюджету;
- накладення штрафних санкцій і адміністративних стягнень на порушників податкового законодавства;
- проведення масово-роз'яснювальної роботи серед платників податків;
- міжнародне співробітництво у сфері оподаткування.

Відповідно до ст.4 Закону України “Про Раду національної безпеки і оборони України”, Рада національної безпеки і оборони України є органом, наділеним координаційними та контролюючими повноваженнями з питань як національної, так і економічної безпеки. Крім того, згідно ст.107 Конституції України та ст.1 Закону України “Про Раду національної безпеки і оборони України”, Рада національної безпеки і оборони України є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України.

Крім того, згідно ст.9 Закону України «Про основи національної безпеки України» Рада здійснює координацію і контроль за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони щодо органів виконавчої влади у сферах національної безпеки і оборони, з урахуванням змін у геополітичній обстановці, вносить Президенту України пропозиції щодо уточнення Стратегії національної безпеки України та Воєнної доктрини України. Рада національної безпеки і оборони України координує та контролює діяльність органів виконавчої влади із реалізації Стратегії та, з урахуванням змін у зовнішньому або внутрішньому середовищі, вносить Президентові України пропозиції щодо її уточнення та ресурсного забезпечення для врахування при підготовці проекту закону про Державний бюджет України на наступний рік, Секретар Ради національної безпеки і оборони України щорічно, а в разі потреби – невідкладно, інформує Президента України про хід виконання Стратегії та подає відповідні висновки і пропозиції.

В Конституціях багатьох країн світу зазначені органи, які здійснюють координаційну та (або) дорадчу діяльність з питань здійснення національної

безпеки і оборони і визначаються як ради (комісії, комітети) з питань національної безпеки і оборони (чи тільки безпеки або оборони). Серед завдань, що ставляться перед вищезначеними радами, є визначення сукупності пріоритетних положень національних інтересів і пріоритетів; виявлення чинників внутрішніх і зовнішніх загроз національній безпеці чи обороні; розробка стратегії та планів, які стосуються національної безпеки і оборони; координаційна діяльність щодо органів державної влади (зокрема, виконавчої) і контроль виконання прийнятих рішень. Президенти держав визнаються, найчастіше, головами розглядуваних рад (комітетів, комісій). До компетенції Президентів відносять можливість формування персонального складу рад (комісій), загальне управління роботою рад, головування на засіданнях, планування питань, які виносяться на розгляд, введення в дію рішень рад відповідними нормативними актами Президентів держав та деякі інші. Засідання є основною організаційною формою діяльності згаданих рад (комітетів, комісій).

Проте потрібно відзначити, що Рада національної безпеки і оборони України не єдиний орган в Україні, який наділений контрольними повноваженнями у сфері національної безпеки та оборони. Згідно ст.11 Закону України “Про основи національної безпеки України”, контроль за реалізацією заходів у сфері національної безпеки здійснюється відповідно Президентом України, Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України Радою національної безпеки і оборони України в межах їх повноважень, визначених Конституцією і законами України [61, С.619].

Окремої уваги заслуговує Національний банк України – уповноважений забезпечувати стабільність грошової одиниці [4]. Також НБУ в межах своїх повноважень сприяє фінансовій стабільності, в тому числі стабільності банківської системи. До функцій НБУ у цьому аспекті варто віднести:

- 1) розробка основних засад грошово-кредитної політики на підставі пропозицій, наданих;

- 2) здійснення контролю за проведенням грошово-кредитної політики;
- 3) здійснення аналізу впливу грошово-кредитної політики України на стан соціально-економічного розвитку України та розробляє пропозиції щодо внесення відповідних змін до неї;
- 4) визначає порядок, періодичність проведення внутрішнього аудиту у структурних підрозділах Національного банку та затверджує річний план його проведення, затверджує положення про підрозділ внутрішнього аудиту;
- 5) оцінює діяльність Правління Національного банку щодо виконання Основних засад грошово-кредитної політики та з інших питань, рішення щодо яких є обов'язковими для Правління Національного банку; вносить Правлінню Національного банку рекомендації стосовно:
 - а) методів та форм прогнозування макропоказників економічного і соціального розвитку України, а також грошово-кредитної політики;
 - б) окремих заходів монетарного і регулятивного характеру та їх впливу на економічний і соціальний розвиток України;
 - в) політики курсоутворення та валютного регулювання;
 - г) розвитку банківської системи та окремих нормативних актів з питань банківської діяльності;
 - д) вдосконалення платіжної системи;
 - є) інших питань, віднесених законом до компетенції Ради Національного банку.

На нашу думку, саме ці суб'єкти, реалізуючи контролюючі функції держави суттєво впливають на ряд фінансових процесів у державі. Маємо розуміти, що важливість цього впливу залежить не тільки від центрального органу, а й їх територіальних підрозділів.

Отже, дослідження питання адміністративно-правових засад діяльності контролюючих установ, які здійснюють управління фінансовою системою держави передбачає визначення кола суб'єктів, які реалізуючи керівні заходи, уповноваженні здійснювати контроль за діяльністю учасників фінансових правовідносин. Зважаючи на всеосяжність фінансової системи та

гострої необхідності забезпечення ефективного управління останньої існує широке коло суб'єктів, націлених на досягнення такої мети. При чому, така діяльність одних суб'єктів, за ступенем впливу, помітно менш суттєва за іншу, що, вочевидь, обґрунтовує питання доцільності виокремлення системи контролюючих суб'єктів, які реально мають відчутний вплив на управлінські процеси щодо фінансової системою української держави.

Таких суб'єктів умовно варто диференціювати на дві групи. До першої групи слід віднести: Верховну Раду України, Рахункову палату, Кабінет Міністрів України, Президента України та Раду національної безпеки і оборони України. Другу групу формують: Міністерство фінансів України, Державна податкова служба України, Державна митна служба України, Державна казначейська служба України, Державна аудиторська служба України, Державна служба фінансового моніторингу України та Національний банк України.

З ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУДОВИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ, ЯК МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА ГАРАНТА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Проблеми судової влади тривалий час не були для вітчизняної юридичної науки об'єктом прискіпливого дослідження, оскільки система судових органів розглядалася нею не з позиції поняття влади, а з позиції організації судової діяльності. Відтак увага зосереджувалася переважно на процесуальних моментах. Та й сам термін «судова влада» був закріплений на конституційному рівні не так вже й давно. Отже, наукове осмислення інститутів судової влади, їх взаємодії з іншими соціальними інститутами, ролі судової влади в механізмі реалізації державної влади, взаємозв'язків і взаємовідносин судових органів у межах судової системи стає все більш актуальним. Проблеми теоретичного й практичного характеру, пов'язані із здійсненням судово-правової реформи в Україні, знайшли відображення в працях В. Авер'янова, В. Бойка, В. Бринцева, С. Василюка, Ю. Грошевого, І. Коліушка, Р. Куйбіди, М. Козюбри, І. Марочкіна, В. Молдована, Н. Сібільової, А. Осетинського, Д. Притики, В. Сташиса, В. Стефанюка, В. Шишкіна, С. Штогуна та інші [79, С.176].

Відповідно до положень Конституції України, державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. В свою чергу, судова влада реалізується через здійснення правосуддя у формі цивільного, кримінального, господарського, адміністративного, а також конституційного судочинства. Отже, правосуддя - це специфічна діяльність держави, яку проводять суди у встановленій законом процесуальній формі.

Історично склалося так, що процес створення судової влади пов'язаний з взаємодією законодавчої й виконавчої влади. Спочатку з'являється

парламент, який концентрує в собі законодавчу владу, потім він створює уряд (інколи обирає главу держави) – виконавчу владу, а потім уже обидві ці гілки влади узгодженими діями формують судову владу. Породжена законодавчою й виконавчою владою, судова влада нібито відривається від своїх «батьків», піднімається над ними, контролює їх, перевіряє конституційність та законність їх дій і рішень, а самі законодавці й виконавці ніяких повноважень стосовно суддів не мають. Виокремлення судової влади серед інших видів державної влади зазначається ще в працях Аристотеля, який вбачав у будь-якому державному устрою три складові: законодавчий орган, інститути адміністративної та судової влади [63, с. 514].

Традиційно засновниками «класичного» варіанту теорії поділу влад називають Джона Локка і Шарля Монтеск'є. Одним із найважливіших засобів забезпечення основних прав людини Дж. Локк вважав розподіл влад: законодавчої, виконавчої й федеративної (яка регулює відносини з іншими державами). Згідно з Локком, «все підпорядковується законодавчій владі», бо «той вище, хто може писати закони» [64, с. 46]. Локк окремо не визначав судову владу, вважаючи, що вона є складовим елементом виконавчої влади. Шарль Монтеск'є розвинув концепцію поділу влади, визначив судову владу, як владу особливого виду. Проте сам Ш. Монтеск'є не вірив у «чисту» модель поділу влади, коли всі гілки влади повністю відокремлені одна від одної. На відміну від Локка, визначав в системі органів влади судову владу, котра може бути довірена не якомусь спеціальному органу, а виборним особам із народу, які відправляють правосуддя протягом визначеного часу. Філософ сформулював три основні ознаки судової влади: незалежність, законність та справедливість, що передбачають її керування єдиними для всіх законами, визнаними справедливими більшістю суспільства [65, с. 70]. Він підкреслював необхідність повної рівноваги, незалежності й уособлення законотворчих та виконавчих органів державної влади, розглядав поділ державної влади на три самостійних гілки як механізм взаємного стримування влади.

У сучасних умовах в контексті стримування і протидії судову владу характеризують не лише правосуддя (в традиційному розумінні), а юридична можливість здійснювати активний вплив на рішення і дії законодавчої та виконавчої влади, «урівноважувати» їх. Ці повноваження, коли вони 5 використовуються судом, перетворюють його в потужну стабілізуючу силу, здатну захищати права й свободи громадян, оберігати суспільство від руйнуючих соціальних конфліктів.

В останні роки модернізація та реформування судової гілки влади стала одним із ключових завдань України. Події, що відбулись у 2013–2014 рр. та названі Революцією гідності, загострили існуючі проблеми реалізації судової та правової реформи, а також уповільнили дієві реформаторські заходи в даній сфері. За таких умов виконавчі та законодавчі органи повинні були діяти в напрямку реформування й адаптації судової системи до загальноприйнятих європейських норм і стандартів. З 2014 р. відбулося схвалено низки прогресивних законів щодо функціонування судової системи та здійснення правосуддя в державі, зокрема було прийнято такі закони: Закон України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні», Закон України «Про забезпечення права на справедливий суд». Відбулося внесення змін до положень Конституції України та Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Таким чином, продовження реалізації заходів щодо комплексного реформування вітчизняної судової системи та судочинства в реаліях сьогодення є однією з найважливіших потреб країни та суспільства, адже справедливе судочинство й належний захист прав і свобод людини можливі за наявності не лише досконалого процесуального законодавства, а й досконалого судового адміністрування (внутрішньої та зовнішньої управлінської діяльності), тобто організації роботи національної судової системи. Дотримання балансу між вимогою суспільства щодо очищення судової влади та незалежністю судової влади необхідне, насамперед, самому суспільству.

Доцільно зазначити, що за цей період було прийнято основоположні нормативні акти: Закон України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» від 8 квітня 2014 р. № 1188-УІІ, Закон України «Про очищення влади» від 16 вересня 2014 р. № 1682-УІІ та Закон України «Про забезпечення права на справедливий суд» від 12 лютого 2015 р. № 192-УІІІ, кожен з яких в тій чи іншій мірі реформував тогочасну систему правосуддя в країні.

Досліджуючи питання адміністративно-правового реформування судової системи в Україні В. Б. Татаренко вказує, що таке реформування судової системи 2014–2015 рр. було здійснено в напрямку збільшення її прозорості та чіткого дотримання принципів справедливості правосуддя [65, С.142].

Рівень суспільної довіри до судової гілки влади в Україні традиційно є дуже низьким і за деякими даними найменшим серед усіх гілок державної влади. Відповідно до результатів опитування населення, що було проведено Фондом «Демократичні ініціативи» ім. І. Кучеріва спільно із соціологічною службою Центру ім. О. Разумкова у грудні 2014 р., необхідність проведення судової реформи в Україні підтримує більшість українських громадян, причому 46 % вважають, що ця реформа є одним з найбільш нагальних завдань і має розпочинатися якнайшвидше. Довіряють українським судам лише 9 % опитаних громадян, а недовіру їм виказують 81 %.

У березні 2015 р., за даними Центру ім. О. Разумкова, рівень довіри до судів знизився до критичних відсотків: лише 1,1 % опитаних повністю довіряють судам, 9,5 % – переважно довіряють [66].

Дещо покращує ситуацію той факт, що серед людей, які безпосередньо зверталися до суду, рівень такої довіри істотно більший. За даними проекту «Справедливе правосуддя», близько 16 % респондентів, які брали участь у судових засіданнях щонайменше раз за останні три роки, довіряють судовій владі, а серед респондентів, які не брали участі в судових засіданнях, лише 4 % виявили довіру до суду. (Національне опитування громадської думки

щодо демократичних та економічних реформ, судової реформи та щодо впровадження Закону України «Про очищення влади», проведене компанією GfK Ukraine у 2015 р.).

Утім, незважаючи на визнану в суспільстві нагальну необхідність, реформування судової системи України просувається занадто повільно. Протягом останнього року було прийнято важливі, але поодинокі нормативно-правові акти, які не можуть претендувати на вирішення цілісного завдання відродження системи правосуддя в Україні.

За оцінкою Національної ради реформ процес виконання завдань судової реформи у 2015 р. відповідає встановленому графіку. Проте серед конкретних досягнень реформування системи правосуддя виділено лише прийняття Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд», усе інше – громадське обговорення нового законодавства, зміна принципів формування та діяльності Вищої ради юстиції і Вищої кваліфікаційної комісії суддів, розробка законопроектів у сфері процесуального права та регулюванні системи виконання судових рішень.

Безперечно, неможливо зробити все одразу, враховуючи, що судова реформа не є окремою ланкою процесу – вона є логічною складовою концептуальних змін в Українській державі. Однак суспільство очікує значно більшого – з огляду на гостроту потреби в справедливому правосудді.

Нарешті 4 вересня 2015 р. Україна відправила до Венеціанської комісії одразу два проекти комплексного проведення судової реформи: офіційний документ, підготовлений Конституційною Комісією при Президентові України, та альтернативний проект, розроблений Громадською організацією «Реанімаційний проект реформ» (РПР).

Обидва проекти передбачають не просто косметичні зміни у відправленні правосуддя в Україні, кожен з них має за мету глибинне реформування всього судового сектору. За словами заступника глави Адміністрації Президента України, секретаря Конституційної Комісії, голови робочої групи з питань правосуддя О. Філатова, головними цілями

конституційних змін є деполітизація та незалежність судової гілки влади, підвищення професійних вимог до суддівського корпусу, забезпечення кожній людині належного доступу до правосуддя, забезпечення інституційної спроможності прокуратури та адвокатури тощо. Також, підкреслив він, перехідні положення проекту змін до Конституції покликані забезпечити оновлення суддівського корпусу.

В 2016 р. відбулося прийняття нового Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02 червня 2016 р., яким законодавець намагався підвищити довіру до всієї системи правосуддя в країні. Після набрання ним чинності, в Україні відбулося проведення ряд змін та нововведень, зокрема:

- реалізовано перехід до триланкової системи судів: місцеві суди, апеляційні суди та Верховний Суд;

- відбулося утворення нового Верховного Суду шляхом ліквідації Верховного Суду України, який розглядатиме справи як суд касаційної інстанції, а у випадках передбачених процесуальним законодавством – як суд першої та апеляційної інстанції. Склад Верховного Суду становитиме не більше 200 суддів. У цього Суду діятимуть: Велика палата, Касаційний адміністративний суд, Касаційний господарський суд, Касаційний кримінальний суд і Касаційний цивільний суд;

- припинення діяльності та ліквідація вищих спеціалізованих судів з дня початку роботи Верховного Суду у новому складі;

- закріплення обов'язку судді (кандидата на посаду судді) подавати, зокрема, декларацію родинних зв'язків, декларацію доброчесності;

- впровадження нових механізмів для стимулювання забезпечення доброчесної поведінки суддів із залученням громадськості. Зокрема, з метою сприяння Вищій кваліфікаційній комісії суддів України у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності утворюється Громадська рада доброчесності;

- утворення в системі судоустрою нових вищих спеціалізованих судів: Вищого суду з питань інтелектуальної власності та Вищого

антикорупційного суду, які будуть діяти як суди першої інстанції з розгляду визначених законом категорій справ;

– запровадження відкритих конкурсів на зайняття посади суддів апеляційних, вищих спеціалізованих судів та Верховного Суду з допуском до них осіб, що не мають суддівського стажу;

– здійснення перерозподілу повноважень між Вищою кваліфікаційною комісією суддів України та Вищою радою правосуддя [80].

Правосуддя характеризується низкою ознак, що відрізняють діяльність суду від правоохоронної діяльності:

1) воно здійснюється шляхом розгляду і вирішення у судових засіданнях цивільних справ стосовно спорів, захисту прав і законних інтересів фізичних, юридичних осіб, держави; розгляду у судових засіданнях кримінальних справ і вжиття встановлених законом заходів покарання до осіб, які винні у скоєнні злочину, або виправдовування невинних; вирішення господарських спорів, що виникають між учасниками господарських правовідносин;

2) розгляд і вирішення у судових засіданнях цивільних, кримінальних та інших справ ґрунтуються на конституційних засадах;

3) правосуддя здійснюється відповідно до законодавства України;

4) судові рішення ухвалюються судами іменем України, вони обов'язкові до виконання на всій території України.

Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Суд, здійснюючи судочинство на засадах верховенства права, забезпечує захист прав і свобод людини та громадянина, прав, законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави, гарантованих Конституцією та законами України. Правосуддя в Україні здійснюється винятково судами. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами, не допускається. Народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних, що є їхнім громадянським обов'язком. Усім

суб'єктам правовідносин гарантується захист їх прав, свобод і законних інтересів незалежним і неупередженим судом. Ніхто не може бути позбавлений розгляду його справи у суді, якщо вона належить до підсудності цього суду. Угоди про відмову у зверненні за захистом до суду вважаються недійсними.

Судочинство в Україні ведеться державною мовою. Застосування інших мов здійснюється у випадках і порядку, визначених законом.

Судові рішення, що набули чинності, обов'язкові до виконання на всій території України. Обов'язковість урахування (преюдиціальність) судових рішень для інших судів, органів прокуратури, слідства, дізнання визначає процесуальний закон.

Учасники судового процесу та інші особи мають право на апеляційне та касаційне оскарження судового рішення.

Судді при здійсненні правосуддя незалежні від будь-якого впливу, нікому не підзвітні, підкоряються лише закону. Суддям забезпечується свобода неупередженого вирішення судових справ відповідно до їх внутрішнього переконання, що ґрунтується на вимогах закону.

Організація судової влади в Україні базується на принциповому положенні ст. 6 Конституції, що закріплює принцип поділу влади, і конкретизується у відповідних розділах, які визначають статус і повноваження Верховної Ради України (розділ IV), Президента України (розділ V), Кабінету Міністрів України (розділ VI), судів (розділ VIII «Правосуддя», розділ XII «Конституційний Суд України»). Однак повноваження судів не вичерпуються положеннями розділів VIII і XII. Дуже важливі повноваження, здійснення яких покладені на судову владу, закріплені в розділі II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина». В організації судової влади беруть участь і Верховна Рада України, і Президент України. Президентів України надано право, керуючись принципами територіальності та спеціалізації, утворювати суди, здійснювати перше призначення на посаду професійного судді терміном на п'ять років,

призначати третину складу Конституційного Суду України, трьох із двадцяти членів Вищої ради юстиції, до якої за посадою входять також Міністр юстиції і Генеральний прокурор України. Ці посадові особи внаслідок передбаченого Конституцією України порядку обіймання ними своїх посад є креатурами Президента України у Вищій раді юстиції.

Верховна Рада України в організації судової влади здійснює такі повноваження:

- а) призначає третину складу Конституційного Суду України;
- б) обирає суддів безстроково;
- в) призначає трьох із двадцяти членів Вищої ради юстиції.

Окрім того, саме законодавчому органу надано право давати згоду на затримання або арешт судді до винесення судом щодо нього обвинувального вироку. Таким чином, розподіл повноважень між Верховною Радою і Президентом України, незважаючи на деякі відмінності, має взагалі паритетний характер. Інша річ, що інтерпретація цих повноважень іноді набуває ширшого змісту, ніж той, який вкладався в них при формулюванні відповідних норм. Так, право створювати суди означає реалізацію конституційного принципу побудови судової системи на підставі принципів територіальності та спеціалізації з метою організаційного забезпечення доступності правосуддя. Тому всім суб'єктам вказаного процесу при реалізації повноважень слід перш за все враховувати пріоритетність дії цих принципів у кожній конкретній ситуації: як при формуванні місцевих та апеляційних судів, так і при віднесенні утворюваного суду до відповідної підгілки судової системи. Не менш важливим елементом повноважень по утворенню судів є ви# значення необхідної кількості кадрової складової суду, що також впливає на доступність правосуддя і його здійснення кваліфіковано і в розумні строки [68].

Організація системи судів в Україні характеризується юрисдикцією. Під юрисдикцією в контексті судової влади розуміється компетенція, якою наділені тільки суди, щодо розгляду справ і прийняття у них обов'язкових

рішень, які є кінцевими в рамках національної правової системи і не можуть бути переглянуті у позасудовому порядку. Це поняття певною мірою тотожне поняттю «підвідомчість», яке традиційно вживалося, коли йшлося про розмежування повноважень між судами та іншими державними органами, або між загальними і арбітражними (господарськими) судами. Однак використання останнього стосовно судів видається неправильним, оскільки етимологічно «підвідомчість» походить від слів «відання», «відомство», які найчастіше вживаються щодо органів виконавчої влади. Термін «юрисдикція» точніше характеризує природу судової діяльності і починає знаходити закріплення у нових процесуальних кодексах (див., наприклад, главу 2 «Цивільна юрисдикція» розділу I ЦПК України від 18 березня 2004 року). Для позначення розподілу справ між судами в межах одного виду юрисдикції вживається термін «підсудність».

Відповідно до статті 124 Конституції України, юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції. Отже, юрисдикція судів, згідно з Основним Законом, поділяється на конституційну і загальну. Загальна юрисдикція, у свою чергу, складається з окремих спеціалізованих юрисдикцій, виділених за предметом правовідносин і галуззю права, яка їх регулює. Таким чином, вся система судів в Україні є спеціалізованою. Необхідність здійснення спеціалізації судів з поступовим її поглибленням була визнана ще у Концепції судово-правової реформи в Україні 1992 року.

За Законом України «Про судоустрій та статус суддів» судами загальної юрисдикції є загальні, адміністративні та господарські суди. Можуть бути утворені також інші спеціалізовані суди. Загальні суди реалізують цивільну і кримінальну юрисдикції, а також юрисдикцію у справах про адміністративні правопорушення. До створення адміністративних судів вони здійснюють також адміністративну юрисдикцію. Господарські суди є судами так званої «господарської»

юрисдикції, яка по суті поєднує елементи цивільної та адміністративної юрисдикції.

Визначаючи співвідношення між конституційною і загальною юрисдикціями, необхідно звернути увагу на підпорядкованість загальної юрисдикції конституційній. Ця підпорядкованість обумовлена не тільки верховенством конституційного права над іншими галузями права, а й різною роллю Конституційного Суду України і судів загальної юрисдикції. Специфіка юрисдикції Конституційного Суду у тому, що предметом його розгляду є правові акти у відірваності від реальної життєвої ситуації. А предметом розгляду судів загальної юрисдикції завжди є конкретні правовідносини між конкретними особами.

Рішення Конституційного Суду щодо конституційності правових актів чи тлумачення Конституції та законів України є обов'язковими для правозастосовчої практики судів загальної юрисдикції. Конституційний Суд у своїй діяльності не зв'язаний судовою практикою судів загальної юрисдикції. Проте це не означає, що Конституційний Суд є вищою інстанцією щодо рішень судів загальної юрисдикції. Судові рішення судів загальної юрисдикції не можуть бути оскаржені до Конституційного Суду і переглянуті ним.

Спеціалізація властива також системі судів загальної юрисдикції. Більше того, Конституцією України спеціалізація визнана принципом для побудови системи судів загальної юрисдикції.

Необхідність спеціалізації викликана ускладненням та урізноманітненням суспільних відносин, а отже, і їхнього правового регулювання. Не тільки судді, а й інші правники не можуть бути компетентними в усіх сферах правовідносин, вони неспроможні охопити весь нормативний масив, який застосовується в Україні. Поділ загальної юрисдикції на окремі види спеціалізованих юрисдикцій, виходячи з особливостей предмету судових спорів та обумовленого цими особливостями

виду судочинства, має на меті покращити якість і оперативність вирішення судових справ.

Досвід цивілізованих країн показує, що спеціалізація може відбуватися за галуззю права чи інститутом, що регулює ті чи інші суспільні відносини (галузева спеціалізація), або за суб'єктами цих відносин (суб'єктна спеціалізація). Галузева спеціалізація найчастіше реалізується через утворення окремих, а інколи й ієрархічно вибудуваних, судових установ (Німеччина, Франція, Австрія, Іспанія), а суб'єктна – через організацію всередині судових органів певних підрозділів (колегій, палат, відділень), в яких розглядаються справи, де виокремлено правовідносини з участю спеціального суб'єкта – неповнолітніх, військовослужбовців, водокористувачів, орендарів, подружжя та інших (Франція, Німеччина, Італія, Канада, Англія) [69, С.6].

Принцип спеціалізації в Україні трактується по-різному. Однак усі погляди можна звести до двох основних підходів.

Згідно з одним - у системі судів загальної юрисдикції поряд із загальними судами утворюються і діють спеціалізовані суди (наприклад, адміністративні, господарські суди, суди у справах неповнолітніх тощо). Вершину спеціалізованих судів увінчують вищі спеціалізовані суди, останньою інстанцією відносно яких є Верховний Суд України. Такий підхід реалізований у чинному Законі України «Про судоустрій та статус суддів» (стаття 19).

Поділ судів на загальні і спеціалізовані, з точки зору логіки, мав би означати, що вони повинні співвідноситися як «загальне» і «спеціальне». Однак чи можна казати, що, наприклад, адміністративна юрисдикція адміністративних судів є спеціальною стосовно цивільної чи кримінальної юрисдикції загальних судів? Звісно, що ні. І предмет юрисдикції, і правила судочинства у загальних судах не можна назвати загальними, а в адміністративних – спеціальними. Адже ці три види юрисдикції, так само як і відповідні галузі права, є рівнозначними і самостійними. Співвідношення

спеціального і загального можна відстежити хіба що тоді, коли спеціалізовані суди виділяються за суб'єктною ознакою. Наприклад, військові суди та інші загальні суди: військові суди мають такий самий предмет юрисдикції і діють за тими самими правилами судочинства, що й інші загальні суди, але мають спеціального суб'єкта – військовослужбовця. Таке саме співвідношення може бути і між загальними судами та судами у справах неповнолітніх (спеціальний суб'єкт – неповнолітній). Коли ж ідеться про поділ юрисдикції судів за галузевою ознакою (за галузями матеріального і процесуального права), то цей підхід не спрацьовує, оскільки види юрисдикції судів загальної юрисдикції є рівнозначними, однопорядковими і співвідносяться як елементи єдиного цілого (загальної юрисдикції), а не як загальне і спеціальне.

Згідно з другим підходом, система судів загальної юрисдикції повинна складатися з чітких спеціалізованих вертикалей, – наприклад, з судів кримінальної, цивільної та адміністративної юрисдикцій. На вершині кожної вертикалі – відповідний вищий спеціалізований суд. Завершує структуру спеціалізованих судів Верховний Суд України.

Ідея розгалуження системи судів загальної юрисдикції на спеціалізовані гілки є більш привабливою як з огляду на дотримання Конституції України, так і з точки зору логіки та зрозумілості судової системи. Стаття 121 Конституції України передбачає спеціалізацію як принцип побудови усієї системи судів загальної юрисдикції, а не лише її частини, тому поділ судів загальної юрисдикції на загальні та спеціалізовані навряд чи може вважатися таким, що відповідає Конституції. Крім того, співзвучність термінів «суди загальної юрисдикції» і «загальні суди» нерідко дає підстави для їх змішування та сприйняття як тотожні, адже різницю між поняттями, які позначаються цими термінами, за самими термінами вловити важко. Навіть більше, - система судів загальної юрисдикції буде зрозумілою і процесуально збалансованою, якщо усі її вертикалі матимуть аналогічну структуру: місцеві суди, апеляційні суди, вищі суди та Верховний Суд на вершині усіх вертикалей.

Спеціалізація також розуміється у вужчому значенні. Йдеться про внутрішню спеціалізацію у судах – спеціалізацію суддів з розгляду окремих категорій справ. Це особливо актуально у місцевих судах з великою кількістю суддів і великим напливом справ, а також в усіх судах вищого рівня. Існування розподілу справ за критерієм спеціалізації суддів прискорюватиме судовий розгляд, підвищить якість вирішення справ, а також забезпечуватиме однакове застосування закону в межах одного суду. Спеціалізація у такому розумінні (як спеціалізація суддів, а не судів) не охоплюється поняттям спеціалізації у значенні конституційного принципу побудови системи судів загальної юрисдикції, але й не заперечується ним. Адже при спеціалізації суддів йдеться про питання організації роботи окремого суду, а не цілої системи судів.

Разом зі спеціалізацією принципом побудови системи судів загальної юрисдикції Конституцією України визнано територіальність. Територіальність означає децентралізацію нижчих ланок системи судів загальної юрисдикції (місцевої та апеляційної). Тому кожен місцевий та апеляційний суди мають свою територіальну юрисдикцію (підсудність) – тобто поширення компетенції суду на правовідносини, що виникли чи існують на певній території. Організація судів за принципом територіальності спрямована на забезпечення наближеності місцевих та апеляційних судів до людей. Це є важливою гарантією для вирішення судових спорів у розумні строки в умовах ускладнення правових відносин та збільшення кількості правових конфліктів. Якби вся судова система була централізована і зосереджувалася лише в одному місці, то для такої великої держави як Україна правосуддя стало б об'єктивно недоступним для більшості населення. Таке розуміння принципу територіальності не є дискусійним і не викликає суперечок.

У кожній країні існує свій варіант побудови системи інстанцій і перегляду судових рішень. Кожен варіант обумовлений необхідністю досягти оптимального співвідношення між двома вимогами:

1) правосудність судового рішення – система судових інстанцій у кінцевому результаті повинна забезпечити законність і справедливість судового рішення у справі;

2) доступність і своєчасність судового рішення – система судових інстанцій не повинна бути надто великою, оскільки їх проходження було б дуже дорогим, а тому недоступним для сторін; остаточне судове рішення у справі має бути ухвалене якомога швидше, щоб вчасно була досягнута визначеність у спірних правовідносинах (невизначеність має негативний моральний та економічний вплив на учасників правовідносин) [70].

У Рішенні 12 липня 2011 року № 9-рп/2011 Конституційний Суд України робить висновок, що в ст. 125 Конституції України передбачено не тільки принципи територіальності і спеціалізації, але й принцип інстанційності щодо побудови системи судів загальної юрисдикції. Цей принцип прямо впливає з п. 8 ч. 3 цієї статті. Таким чином відповідне положення Закону «Про судоустрій і статус суддів» було визнано таким, що відповідає Конституції України. Принцип інстанційності закріплений і в Законі 2016 року.

Загалом, судова інстанція – це відповідний суд з певним обсягом процесуальних повноважень. Однак така позиція активно дискутується науковцями. Зокрема, Н. В. Сібільова зазначає, що інстанційність – це процесуальне поняття яке означає обсяг процесуальних повноважень суду щодо вирішення судової справи. Обов'язковими умовами для визначення принципу інстанційності автор вважає право учасників процесу на скаргу до суду вищої інстанції; законодавче визначення наявності різних повноважень суду при розгляді або перегляді однієї і тієї ж справи [68]. За визначенням І. Е. Марочкин, інстанційність – це організація судів відповідно до необхідності забезпечити право на перегляд судового рішення судом вищого рівня. Інстанційна система є гарантією високої якості судочинства і забезпечує конституційне право на перегляд судового рішення [71, С.46,101]. У свою чергу, Р. О. Куйбіда відстоює позицію, згідно з якою принцип

інстанційності використовується для досягнення двох основних цілей: 1) забезпечення правосудності судового рішення; 2) забезпечення доступності і своєчасності судового рішення [72, С.40-41].

На наш погляд, основне призначення інстанційності полягає у забезпеченні законності та обґрунтованості прийнятих рішень, усунення допущених порушень закону і відновлення справедливості. Взаємопов'язаність судових інстанцій не містить відносин підпорядкування нижчих судових органів вищим і не допускає впливу судової апеляційної чи касаційної інстанції на внутрішні переконання суддів судів першої (апеляційної) інстанції при винесенні рішень у конкретних справах.

Організаційно-правові основи системи судоустрою в Україні визначені, головним чином, у главі 1 розділу 2 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Положення цієї глави, ґрунтуючись на нормах Конституції України не лише окреслюють систему судоустрою, а й визначають базові принципи її організації і функціонування.

Єдині засади організації та діяльності судів, які визначені в Конституції України та відповідних законах є засобом забезпечення єдності системи судоустрою. Зазначена єдність також забезпечується низкою положень стосовно:

1) єдиного для усіх суддів, незалежно від судового органу, статусу суддів. Судова реформа запровадила новий порядок зайняття посади судді. Змінилися процедури щодо призначення суддів, їхнього звільнення, а також відповідальності. Серед найбільш суттєвих положень можемо відзначити підвищення мінімального віку для судді, який тепер складає 30 років, а також встановлення максимального – 65. Суттєвим здобутком реформи є впровадження призначення суддів через публічний конкурс та кваліфікаційне оцінювання. Суддів в Україні призначає Президент за поданням Вищої Ради правосуддя. Скасовано призначення суддів на п'ятирічний термін – задля реального забезпечення незалежності суддів, вони призначаються

безстроково. З метою недопущення зловживань, суттєво розширено перелік підстав для звільнення судді. Певною мірою звужено обсяг недоторканності. Наприклад, суддю не можна притягти до відповідальності за судові рішення, яке ним ухвалене. При цьому скоєння злочину суддею, або вчинення ним дисциплінарного правопорушення повинно мати беззаперечним наслідком відповідальність на загальних засадах. Законом визначено виключний перелік підстав для звільнення судів (ч. 5-6 ст. 126 Конституції України). Зокрема, до цього переліку внесені такі підстави як: вчинення суддею істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування своїми обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді, а також порушення суддею обов'язку підтвердити законність джерела походження майна [4].

До повноважень Вищої ради правосуддя належить, серед іншого, ухвалення рішень про звільнення судді з посади, надання згоди на затримання судді чи утримання його під вартою, ухвалення рішень про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя. Судді, які раніше були призначені на п'ятирічний строк, втрачають повноваження після закінчення цього терміну, однак можуть у подальшому бути призначені на посаду судді за новою процедурою. Судді ж, обрані безстроково відповідно до положень попереднього законодавства, здійснюють свої повноваження і надалі. Проте, вони повинні пройти оцінювання відповідності займаній посаді. У разі, якщо таке оцінювання виявить невідповідність посаді судді за низкою критеріїв (компетентність, доброчесність, професійна етика), або ж суддя не погодиться проходити оцінювання, суддя має бути звільнений з посади.

Важливо, що законом встановлено обов'язок судді підтверджувати законність джерела походження майна у зв'язку з проходженням кваліфікаційного оцінювання або в порядку дисциплінарного провадження, розпочатого за обставин, що викликають сумнів у законності джерела походження майна або доброчесності поведінки судді [67]. Також

встановлені вимоги щодо подання двох декларацій, які дозволяють оцінити відповідність особи посаді судді: декларації доброчесності та декларації родинних зв'язків судді. Зазначені документи оприлюднюються і повинні знаходитися у відкритому доступі на сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

2) встановлення обов'язковості правил судочинства для всіх судів та вимоги щодо єдності судової практики як ключової для забезпечення принципів верховенства права та правової визначеності, стабільності правозастосування та захисту легітимних очікувань суб'єктів правовідносин.

За словами судді Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду Василя Крата «єдність потрібна для довіри населення, прогнозованості судових рішень, оперативності і швидкості розгляду судових справ» [73].

Єдність судової практики, на нашу думку, є чи не найважливішою умовою приведення системи правосуддя до стандартів кращих європейських і світових практик. Особливо актуальною ця проблема вбачається з огляду на недосконалість чинного законодавства практично в усіх сферах правового регулювання, наявність значної кількості прогалин у праві, суперечностей та неузгодженостей між різними законодавчими актами. Внесення змін до законодавства України нині відбувається інтенсивніше, ніж будь коли з часів здобуття нашою державою незалежності. З огляду на нагальні проблеми сьогодення, це є виправданим, однак, така інтенсивність законотворчості і нормотворчості загалом має наслідком низку недосконалостей у механізмі правового регулювання, виправляти які в контексті конкретних справ доводиться суддям. Отже, можливості судового розсуду є досить широкими. З одного боку, це дозволяє врахувати нюанси конкретних життєвих ситуацій під кутом зору загальних правових норм, проте, з іншого, – формує підстави для потенційних зловживань, в тому числі, сумнозвісного «телефонного права» або ж банального хабарництва. Саме єдність судової практики у цьому аспекті може стати дієвим антикорупційним запобіжником, а також, як уже зазначалося вище – засобом реалізації принципу правової визначеності в

Україні. У структурі Верховного Суду України саме з метою забезпечення єдності судової практики створено Велику палату Верховного Суду. Вона має розглядати найбільш суспільно значущі справи і встановлювати однакові, передбачувані, зрозумілі і рівні для всіх рішення судів.

Змінами до процесуальних кодексів фактично вводиться принцип квазіпрецедента, коли рішення Верховного Суду стають орієнтиром для судів нижчих інстанцій. Таким чином, новий процес повинен забезпечити стабільність, цілісність і прогнозованість правових позицій у всіх юрисдикціях, а людина, звертаючись до суду, вже буде розуміти, яким може бути рішення у справі зі схожими обставинами.

Закон також вказує на обов'язковість виконання на території України судових рішень; єдиний порядок організаційного забезпечення діяльності судів, вимогу щодо фінансування судів виключно з Державного бюджету України та вирішення питань внутрішньої діяльності судів органами суддівського самоврядування [67].

Відповідно до ст. 19 Закону «Про судоустрій і статус суддів» передбачається єдиний порядок утворення та ліквідації судів – виключно на підставі закону. Проект такого закону має внести до парламенту Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя. При цьому підставами для утворення чи ліквідації суду можуть виступати зміна системи судоустрою, або ж потреби доступності правосуддя, можливість оптимізації видатків на утримання судових органів, або ж зміни в системі адміністративно-територіального устрою України. В основі проекту закону мають бути враховані загальні принципи судоустрою – територіальність, спеціалізація та інстанційність. Саме на їх основі визначаються місцезнаходження суду, його територіальна юрисдикція та статус. Кількість суддів у суді встановлюється Державною судовою адміністрацією України за погодженням з Вищою радою правосуддя. При цьому повинні враховуватися навантаження судових справ та визначені Державним бюджетом України видатки на утримання судів.

Існування судової влади є обов'язковою прикметою демократичної держави. Основне призначення судової влади – охорона членів суспільства від будь-якого свавілля громадян і від невірних дій самої держави, її органів, посадових осіб. Без здійснення такої діяльності держава не може вважатися правовою. Яким є функціональне призначення судової влади? Переважна більшість науковців і практиків відзначають виконання судовою владою таких двох функцій, як правосуддя (захист та відновлення порушених прав) та охоронна (охорона прав і свобод громадян держави). Разом з тим, судовій владі притаманна й контрольна функція у сенсі контролю за законністю та обґрунтованістю рішень і дій посадових осіб, а також органів інших гілок влади. Ця функція може бути ефективною лише в тому випадку, коли судова влада має можливість оцінювати відповідність Конституції діяльності законодавчої та виконавчої влади, визнавати недійсними ті їх акти, які протирічать Основному Закону [74]. Контроль може здійснюватися як Конституційним судом, так і судами загальної юрисдикції. На практиці суди реалізують деякі й інші функції у межах здійснення правосуддя:

- правозахисну, яка полягає в захисті судом законних інтересів громадян і держави, що охороняються законом;
- правоохоронну – суд відіграє важливу роль у стримуванні злочинності й запобіганні злочинним проявам, застосовуючи покарання до осіб, які вчинили злочини та інші правопорушення;
- виховну, бо своєю діяльністю суд сприяє формуванню у громадян і посадових осіб поваги до права й закону.

Реформування судової системи і судочинства є надзвичайно важливим питанням, пов'язаним зі становленням суду як дійсно незалежної й самостійної гілки влади.

Окреслення перспектив розвитку судової влади в Україні за сучасних непростих умов, на нашу думку, має ґрунтуватися на таких засадничих положеннях:

1. Розвиток України як демократичної та правової держави передбачає

демократичний характер функціонування органів судової влади та їх результативний вплив на здійснення державного управління. Відповідно, наділення судової влади певним обсягом повноважень не повинно порушувати баланс владних відносин.

2. Судова влада є особливою ланкою державної влади, наділеною відповідними правами та обов'язками, і має діяти на основі, в межах повноважень та у спосіб, визначений Конституцією України й законами України.

3. Варто враховувати певну консервативність суспільної правосвідомості і не припускати перманентних і радикальних змін норм, що призводить до позбавлення суспільства можливості їх адекватно сприймати, оцінювати та застосовувати [79].

Таким чином, аналізуючи здійснення реалізації концептуальних положень судової реформи в Україні та визначаючи місце судової влади в системі поділу влади, необхідно зазначити, що зі здобуттям незалежності України судова влада зазнала найбільших змін у порівнянні з іншими гілками влади. Протягом останніх років вжито рішучих заходів щодо утвердження судової влади як самостійної, незалежної й сильної гілки державної влади, яка реалізує свої повноваження в інтересах захисту прав і свобод людини й громадянина, конституційного ладу, єдиного економічного й правового простору України [80].

4 ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ ОСНОВ МЕХАНІЗМУ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ НА ОСНОВІ ЇХ ОПТИМІЗАЦІЇ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ

Досліджуючи функціонування фінансової системи в суспільстві, наголосимо на тому, що організація управління фінансовою діяльністю в нашій державі дещо відрізняється від такого ж управління в зарубіжних країнах. У процесі реформування системи органів державної влади в Україні та їх повноважень необхідним є пошук нових підходів до функціонування цих органів з метою їх оптимізації, підвищення ефективності, результативності, соціальної спрямованості тощо. Важливе значення при цьому має досвід функціонування та управління фінансовою діяльністю в зарубіжних країнах, які характеризуються високим розвитком економіки, стабільністю фінансової політики, зростаючою інтеграцією фінансових ринків у державі тощо [81, С. 62].

Т.А. Кобзева у своєму дослідженні «Зарубіжний досвід управління фінансовою системою та можливості його використання в Україні» звертає увагу, що досвід саме США протягом останніх десятиліть залишається взірцем з точни зору побудови та управління фінансової системи. Особливості фінансової системи США визначаються, перш за все, федеративним устроєм даної країни. Вона складається з 50 штатів (states, однина — state) і одного округу (District of Columbia) [4, с.292]. Кожен штат має республіканські повноваження, свою законодавчу, виконавчу й судову гілку влади [82, с.101].

Діюча на сьогодні система федеральних фінансів США складається з наступних елементів:

1) фінанси федерації – включають федеральний бюджет, бюджет округу Колумбія (столичний), спеціальні фонди федерального рівня, фінанси державних корпорацій;

2) фінанси 50 штатів, кожен з яких має власний бюджет, спеціальні фонди та фінанси підприємств, що знаходяться у власності штату;

3) місцеві фінанси, що складаються з місцевих бюджетів (графств та інших місцевих адміністративних одиниць, серед яких округи, муніципалітети, міста), фінансів комунального господарства, різноманітних фондів [83, с.178].

Організація фінансової системи в США характеризується високим рівнем автономності – кожен з рівнів державного управління самостійно проводить бюджету та податкову політику. Загалом через державні фінанси перерозподіляється близько третини ВВП. Всі урядові видатки розподіляються між рівнями фінансової системи приблизно у таких пропорціях: на федеральні фінанси припадає 60 %, на фінанси штатів – 15 і на місцеві фінанси – 25 %. Із загальнодержавного рівня забезпечується національна оборона, деякі програми соціального захисту, видатки на обслуговування державного боргу, на розвиток економіки, на зовнішні зв'язки, фінансування загальнодержавної влади [88].

Л.О. Миргородська, розглядаючи фінанси США, зазначає, що рух ресурсів у них відбувається одночасно по чотирьох каналах:

- з федерального бюджет – у бюджети штатів та місцеві бюджети;
- з бюджетів штатів – у місцеві бюджети;
- з місцевих бюджетів – у бюджети штатів;
- між місцевими бюджетами [87].

У базі власних доходів влади штатів і місцевої влади спостерігається неухильно зростаюча залежність від федеральних дотацій. Федеральна допомога штатам (23 %) і місцевій владі (6 %) носить яскраво виражений програмно-цільовий характер. Дотації і субсидії в США розподіляються нерівномірно. З їхньою допомогою на рівні штатів реалізується понад 500 цільових програм [87, с.103]. Звідси дослідниця справедливо підсумовує, що така зростаюча залежність від федеральних дотацій дає підставу стверджувати, що «федеральна допомога» (29 % загальної суми доходів

штатів і місцевих органів) перетворилася в засіб прямого контролю федерації за фінансовою політикою штатів і місцевих органів влади [87, с.103]

Відповідно до Конституції США Конгрес у фінансовій сфері має право: встановлювати і стягувати податки, мита, податі й акцизні збори однаково на всій території США, сплачувати борги, робити позики, карбувати монету, регулювати вартість валюти США, встановлювати покарання за підробку державних цінних паперів і монет [91; 92]. Б.О. Страшун підкреслює, що формально в даній сфері (тобто у фінансовій) державної діяльності Конституція встановлює монополію повноважень Конгресу: Президентом ніяких фінансових правомочностей не закріплено. Проте з 1921 р. підготовка бюджету, а пізніше і найбільш великих фінансових біллів була доручена виконавчій владі, тобто ініціатива в цій важливій сфері державного управління перейшла до Президента. Втім, і Конгрес зберіг тут реальний вплив. Прийняті ним фінансові (грошові – money bills) білли передбачають збільшення, скорочення або недопущення асигнувань, запитуваних виконавчою владою, нерідко значно змінюють цілі і обсяги таких асигнувань порівняно з запитуваними [93].

Слід відзначити, що у Сполучених Штатах існує досить оригінальний інститут – «імпаундмент». Він полягає у відмові президента витратити гроші, виділені згідно із законом Конгресом. Законодавче регулювання подібної ситуації було визначене лише 1974 р. Відповідно до закону президент у разі бюджетного конфлікту зобов'язаний звернутися до Конгресу зі спеціальним посланням, у якому Дається пояснення причин, що викликали відмову від використання або припинення витрачання асигнованих коштів. Подолати «саботаж» президента Конгрес може, прийнявши білл, який санкціонує асигнування [92].

Також варто відзначити Федеральну резервну систему США (ФРС), яка фактично виконує функції Центрального банку країни. ФРС – центральна установа у банківській системі, що відповідає за монетарну політику США, центральний банк («банк банків», агент уряду при обслуговуванні

державного бюджету) [94]. ФРС є об'єднанням 12 регіональних банків США і очолюється Радою керуючих із 7 членів, які призначаються строком на 14 років президентом США. Федеральні резервні банки знаходяться в головних містах 12 федеральних резервних округів, на які розділена територія країни, Рада керуючих – у Вашингтоні [95]. Капітал ФРС утворений за рахунок продажу акцій приватним комерційним банкам, які вступають в її члени.

На сьогодні банки-члени ФРС – це приблизно 40 % комерційних банків США і національні банки. Крім того, у складі ФРС функціонують Федеральний комітет відкритого ринку (FOMC) та Федеральна консультативна рада [94]. ФРС виступає фінансовим агентом і депозитарієм Міністерства фінансів США та здійснює поточні операції з управління державним боргом [83, с.113]. Крім того Федеральні Резервні банки роблять вирішальний вплив на управління всією банківською сферою США [96].

Певний внесок в управління фінансами робить і судова гілка влади США, яка представлена федеральними судами, судами штатів та місцевими судами. Розглядаючи сферу фінансів, судові інстанції контролюють законність фінансових відносин. Слід відмітити, що у США функціонують спеціальні суди, які вирішують окремі різновиди спірних питань фінансового характеру, наприклад, податкові суди.

Окрім федерального рівня, фінансова політика формується та реалізується законо-творчими, виконавчими та судовими органами штатів, які володіють доволі широкою автономією у цьому сенсі. На території кожного штату діють власні закони та конституція, які загалом не суперечать Конституції та законам США. Водночас, обмеження прав штатів стосуються питань зовнішніх відносин, військової та митної сфер, інших загальнодержавних справ [98, с.180].

Однією з держав, яка характеризується стабільною фінансовою системою та ефективною взаємодією органів державної влади у фінансовій діяльності, є Франція. Зазначимо, що Франція, маючи двопалатний парламент – Сенат та Національні збори, здійснює виконання фінансових

законів та реалізацію державної політики обома палатами парламенту та президентом Франції, який має досить значні повноваження у сфері визначення фінансової політики [98]. Крім того, Франція не має спеціального органу, який би здійснював управління фінансами, тобто Міністерства фінансів як окремого органу, а функцію з реалізації державної фінансової політики покладено на Міністерство економіки, фінансів та бюджету. Цей орган поєднує в собі різноманітні функції у сфері фінансів, серед яких: безпосередня реалізація фінансової політики в державі, здійснення контролю за різноманітними фінансовими операціями, окремими контрольними функціями при безпосередній реалізації фінансової політики нижчестоящими органами влади тощо. Характерною рисою управління фінансовою діяльністю у Франції є те, що в цій державі функціонує велика кількість органів, до компетенції яких віднесено здійснення безпосередньої фінансової політики та фінансового контролю. Зокрема, особливістю управління фінансовою діяльністю у Франції є те, що таке управління здійснюється вищими органами державної влади. Це підтверджує думка Н. Ю. Мельничука, який зазначає, що у Франції, крім Міністерства економіки, фінансів та бюджету, працює адміністративне інспектування, яке здійснює три міжміністерські інспекції: Генеральна інспекція фінансів, Генеральна інспекція адміністрації, Генеральна інспекція соціальних справ. Крім того, науковцем названо й такі органи, як комісія фінансів, економіки та планування (Національна асамблея) і Комісія фінансового та бюджетного контролю (Сенат), Комісія фінансової прозорості політичного життя, яка контролює декларування доходів учасників політичного життя країни – переважно державних службовців [99, с. 58].

У Великій Британії управління фінансовою діяльністю здійснює Державне казначейство, яке поєднує в собі функції Міністерства фінансів та Міністерства економіки. Державне казначейство очолює канцлер, а поряд із ним управління фінансовою діяльністю здійснюють генеральний скарбник, фінансовий секретар (перший заступник міністра), парламентський секретар і

5 лордів-уповноважених. На відміну від України, у Великій Британії існує ще й спеціалізований орган, до компетенції якого віднесено управління державним боргом, – Агентство з питань управління боргом Великої Британії. Досліджуючи повноваження Агентства з питань управління боргом Великої Британії, Ю. Іваненко визначає такі його функції, а саме: управління державними грошовими залишками, оперативне управління депозитами, адміністрування інших державних зобов'язань з питань гарантування кредитів й інвестицій, управління послугами з придбання та продажу цінних паперів та ін. Воно функціонує як частина інституційної структури управління державним боргом у Великій Британії. Створення окремого Агентства супроводжувалося чітким розподілом функцій грошово-кредитної політики та управління боргом, щоб короткострокові рішення грошово-кредитної політики не впливали на її впровадження [105].

Іншою країною, яка потребує дослідження, на нашу думку, є Німеччина. Загальне управління фінансами здійснюється на рівні вищих органів державної влади – Бундестагом. Міністерство фінансів Німеччини є головним органом у визначенні державної політики у сфері фінансів, який розробляє основи фінансової, податкової політики, визначає державний бюджет, його складові частини, здійснює контроль за виконанням державного бюджету та іншими фінансовими процесами в суспільстві. Крім того, у Німеччині поряд із Міністерством фінансів функціонують Федеральне відомство з фінансів і Федеральне управління державним боргом, які є підзвітними Федеральному міністерству фінансів. Перше відомство займається податковою перевіркою підприємств, оподаткуванням іноземних капіталовкладень, проблемами усунення подвійного оподаткування, друге – операціями з випуску та погашення позик і фінансуванням бюджетного дефіциту [103, с. 21].

Одним із основних органів фінансового контролю в Німеччині варто назвати Федеральну рахункову палату. Досліджуючи діяльність цього органу, В. М. Геєць зазначає, що правовий статус цього органу закріплено в

Основному законі країни. До повноважень Федеральної рахункової палати віднесено здійснення контролю за бюджетним фінансуванням та управлінням економікою федерації. Науковець наголошує, що, здійснюючи ревізію правильності ведення рахунків, федеральна рахункова палата слідкує за дотриманням законів, бюджету й адміністративних приписів [104, с. 8–10].

У Швеції, яка є парламентською монархією, головним відомством у справах державного контролю та обліку є Державне ревізійне управління. Його мета полягає в досягненні ефективного управління фінансовою діяльністю. Діяльність характеризується двома напрямками: проведенням щорічних ревізій фінансово-господарської діяльності національних установ і підприємств та ревізій ефективності державних закупівель. На відміну від багатьох інших європейських країн міністерства Швеції не наділені повноваженнями безпосереднього управління урядовими відомствами. Тому Конституція Швеції дозволяє парламенту та уряду мати власні структури контролю державного сектору [106, с. 139].

Таким чином, у зарубіжних країнах спостерігається значне різноманіття органів влади, які здійснюють управління та контроль у сфері фінансової діяльності, за цільовим та раціональним використанням фінансових ресурсів у державі.

Таким чином, до основних особливостей управління фінансовою діяльністю в зарубіжних країнах слід віднести:

- 1) активна участь всіх гілок державної влади у формуванні та реалізації державної політики у сфері фінансів та впровадженні фінансової політики в життя суспільства. Тобто в управлінні фінансовою діяльністю активну участь беруть органи законодавчої влади, президент країни, які у межах своєї компетенції не тільки приймають фінансові закони, розробляють та затверджують основні напрями фінансової політики, а й приймають найважливіші фінансові рішення держави. Так, наприклад, у США Міністерство фінансів, Адміністративно-бюджетне управління, Рада економічних консультантів діють у складі адміністрації президента, а отже,

останньому надано значні повноваження у формуванні та реалізації державної фінансової політики. Подібна ситуація існує й у Франції, у якій спостерігається значна участь Сенату, Національних зборів та Президента в управлінні фінансовою діяльністю держави;

2) наявність розгалуженої системи органів та установ, які здійснюють контроль за фінансовою діяльністю в державі, фінансовими операціями між різними органами державної влади у сфері фінансових відносин (наприклад, США, Велика Британія);

3) вищі органи державної влади у сфері фінансів можуть зосереджуватися як в одному міністерстві, зазвичай Міністерстві фінансів (США, Німеччина), так і бути розподілені між декількома міністерствами, як, наприклад, у Франції, Великій Британії;

4) у складі органів, які здійснюють управління фінансами в зарубіжних країнах, передбачено існування значної кількості допоміжних органів, окремих автономних підрозділів, відомств, до компетенції яких віднесено реалізацію конкретного напрямку фінансової діяльності (наприклад, регулювання грошового обігу, виплати державного боргу, здійснення боргової політики держави, податкової політики, економічної політики, здійснення аналітичної діяльності у сфері фінансів, облік та здійснення фінансової звітності тощо). Різноманітність органів управління фінансовою діяльністю спостерігається в таких країнах, як Німеччина та США;

5) наявність чіткого розмежування повноважень між допоміжними та автономними органами у сфері здійснення фінансового контролю. Тобто мова йде про чітке розмежування компетенції між автономними органами управління фінансовою діяльністю у відповідності до сфери їхнього впливу. Так, наприклад, досить чітко розмежовано контрольні функції між Федеральним відомством з фінансів і Федеральним управлінням державним боргом у Німеччині, Генеральною інспекцією фінансів, Генеральною інспекцією адміністрації, Генеральною інспекцією соціальних справ у Франції тощо.

Аналізуючи зарубіжний досвід побудови системи управління фінансовою системою держави та їх вплив на забезпечення ефективного захисту економіки України, нами було розроблено та направлено до ВРУ Концепцію реформування державних органів щодо захисту економіки України.

КОНЦЕПЦІЯ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ЗАХИСТУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Концепція закладає засади створення чіткої відповідальності за забезпечення економічної безпеки України та боротьби з економічною злочинністю, а також надає змогу значно зменшити прояви корупції в правоохоронних та контролюючих органах.

Запропонована Концепція передбачає оптимізацію структури правоохоронних та контролюючих органів шляхом:

- реформування структурних ланок правоохоронних органів з чітким визначенням завдань та функцій щодо забезпечення економічної безпеки;

- усунення дублювання та паралелізму в діяльності окремих правоохоронних органів, а також залучення працівників до виконання не властивих їм функцій;

- оптимізації кількості контролюючих органів які здійснюють документальні перевірки суб'єктів господарювання;

- створення єдиної державної служби економічної безпеки України з визначенням оптимальної й обґрунтованої штатної чисельності та структури.

Мета :

вихід економіки України з кризи, створення сприятливого інвестиційного клімату та забезпечення економічної безпеки країни за рахунок внутрішніх резервів.

Цілі:

1. Захист законослухняних суб'єктів господарювання – платників податків від корупційних та злочинних посягань з боку правоохоронних і контролюючих органів шляхом фактичного не втручання в їх господарську діяльність;

2. Ефективний контроль за використанням коштів Державного бюджету та ліквідація схем щодо їх розкрадання та виведення в офшори;

3. Збільшення надходжень до Державного бюджету без збільшення податкового навантаження завдяки аналітичному дослідженню кожного ланцюга постачання від імпортера чи виробника до кінцевого споживача;

4. Протидія економічній злочинності та збільшення надходжень до Державного бюджету завдяки поступовому зниженню рівня тіньової економіки.

5. Зменшення видатків Державного бюджету завдяки оптимізації фактичної кількості правоохоронних і контролюючих органів які забезпечують економічну безпеку України.

Завдання:

Для досягнення мети потрібно створити єдиний правоохоронний орган щодо забезпечення економічної безпеки України, шляхом реформування правоохоронних та контролюючих органів. В процесі її створення має бути розв'язано низку завдань:

- формування сучасної ефективної системи забезпечення економічної безпеки України;

- запровадження нової ідеології функціонування цього правоохоронного органу як діяльності щодо забезпечення реалізації прав і свобод громадян, зміцнення демократичних інститутів, запобігання можливим зловживанням;

- організація на нових засадах служби у новоствореному

правоохоронному органі;

- створення сучасної системи підготовки та перепідготовки кадрів для новоствореного правоохоронного органу;
- запровадження дієвої системи державного та громадського контролю за діяльністю новоствореного правоохоронного органу.

Діяльність нового правоохоронного органу має ґрунтуватися на таких принципах:

- законності;
- дотримання прав і свобод людини та громадянина;
- забезпечення незалежності правоохоронного органу від політичного та іншого незаконного впливу;
- посилення профілактичних функцій у протидії економічній злочинності;
- взаємодії з державними органами, органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями;
- забезпечення парламентського, судового та громадського контролю за діяльністю нового правоохоронного органу;
- відкритості та добросовісності в діяльності нового правоохоронного органу.

Реформування правоохоронних та контролюючих органів.

Завдання протидії економічній злочинності відповідно до українського законодавства та наданих компетенцій виконують співробітники відповідних підрозділів Генеральної прокуратури України (ГПУ), Служби безпеки України (СБУ), Національної поліції України, Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) та податкової міліції Державної фіскальної служби (ПМ ДФС).

Контрольно-перевірочні заходи щодо можливих порушень в економічній сфері здійснюють Рахункова Палата України, Пенсійний фонд

України, НБУ, НКЦПФР, Державна фіскальна служба, Державна аудиторська служба та інші. Але найбільша кількість документальних перевірок суб'єктів господарювання здійснюється фахівцями ДФС та Держадитслужби.

Моніторинг фінансових операцій в економіці України найчастіше проводиться Службою фінансового моніторингу України та Державною фіскальною службою України.

Враховуючи таку вражаючу кількість правоохоронних і контролюючих органів у сфері забезпечення економічної безпеки України та фактичної відсутності відчутних результатів їхньої діяльності (рівень тіньової економіки близько 50 %) - **доцільним буде створення єдиного правоохоронного органу щодо забезпечення економічної безпеки України, шляхом реформування цих правоохоронних та контролюючих органів** (за рахунок внутрішніх резервів).

Структура

До складу нового правоохоронного органу мають входити наступні підрозділи:

1. Аналітичний підрозділ з визначення ризикових чи протизаконних операцій.

Головні завдання:

-створення потужного аналітичного безконтактного механізму виявлення порушників вітчизняного законодавства;

-виявлення схем протизаконних мінімізації податків та розкрадань бюджетних коштів;

-виявлення повного кола осіб (суб'єктів господарювання) причетних до економічних правопорушень;

-встановлення фактичної ціни реалізації імпортованих товарно-матеріальних цінностей кінцевому споживачу та отриманого доходу по всій схемі від ввозу до кінцевого продажу;

-визначення фактичної собівартості вироблених вітчизняних товарно-матеріальних цінностей та отриманого доходу по всій схемі від виробництва до продажу кінцевому споживачу;

- контроль за походженням коштів виведених в офшори;

-встановлення фактичних кінцевих отримувачів міжнародної фінансової допомоги та перевірка ефективності її використання;

-надання порушнику можливості виправитись без кримінального переслідування (добровільне погашення збитків державного бюджету);

2. Підрозділ з проведення аудиту суб'єктів господарювання.

Головні завдання:

-проведення, на підставі отриманих аналітичних досліджень, контрольно-перевірочних заходів без фактичного виходу на підприємство;

-проведення контрольно-перевірочних заходів на підставі заяви суб'єкта господарювання;

-проведення митного пост аудиту (після завершення процедури митного контролю та митного оформлення випущених в обіг товарів) у разі встановлення порушення;

-мінімізація контактів з суб'єктами підприємницької діяльності при здійсненні контрольних заходів (електронна перевірка);

-документальне оформлення виявлених економічних правопорушень;

-підготовка та передача перевірочних матеріалів про зафіксоване правопорушення до слідчого підрозділу.

3. Підрозділ фінансових розслідувань.

Головні завдання:

-проведення досудового розслідування кримінальних проваджень по економічним злочинам (розділ 7 КК України «Злочини у сфері господарської діяльності»);

-проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих дій;

- захист суб'єктів господарювання від недобросовісної конкуренції та рейдерських захоплень;
- зниження рівня «тіньової економіки» та її криміналізації;
- запровадження «електронного кримінального провадження»;
- зосередження в повноваженнях детектива функцій слідчого та оперативного працівника;

4.Науково-тренінговий центр.

Головні завдання:

- створення сучасної системи підготовки та перепідготовки кадрів для новоствореного правоохоронного органу;
- розробка нормативних та методичних документів для ефективної діяльності органу;

Схема реформування:

Аналітичний підрозділ з визначення ризикових чи протизаконних операцій замінює:

- Державну Службу фінансового моніторингу;
- Департамент стратегічного планування, звітності та координації здійснення державного фінансового контролю Держадитслужби;
- Департамент моніторингу ризикових операцій ДФС;
- Департамент таргетингу та управління митними ризиками ДФС;

Підрозділ з проведення аудиту суб'єктів господарювання замінює:

- Департамент аудиту ДФС;

- 7 Департаментів контролю різних галузей економіки Держадитслужби;

Підрозділ фінансових розслідувань замінює:

- Головне оперативне управління ДФС;
- Головне слідче управління фінансових розслідувань ДФС;
- Головне управління внутрішньої безпеки ДФС;
- Підрозділи контррозвідального захисту інтересів держави в сфері економічної безпеки СБУ;
- Департамент захисту економіки Національної поліції;
- Відповідні підрозділи ГПУ;

ВИСНОВКИ

Україна є відносно молодою незалежною державою, адже з моменту набуття нею самостійності пройшло доволі мало часу. Однак, це були дуже складні, насичені важкою працею роки. За цей період, який прийнято йменувати перехідним, наша держава здійснила значні перетворення, зокрема, відмовилася від планової економіки з її командно-адміністративними методами керування та створила власну національну економічну систему на ринкових засадах, крім того, були сформовані основоположні, базові підвалини (на які, власне, і спираються незалежність та суверенітет держави) національної політики в усіх найбільш важливих сферах суспільного життя. Також не можна оминати той факт, що за роки самостійності Україна набула міжнародного визнання в якості повноправного суб'єкта світового співтовариства і значно ствердилася у цьому статусі. Це, у свою чергу, суттєво позитивно вплинуло на рівень її незалежності, суверенітету та національної безпеки, в тому числі економічної як однієї з основних її складових елементів.

Однак, говорити про те, що Україна має сьогодні у своєму розпорядженні повноцінну, ефективну систему забезпечення власної економічної безпеки, поки що зарано. Існує ряд дуже важливих питань, які ще необхідно вирішити на шляху до організації надійної економічної безпеки держави. А враховуючи цілу низку різного роду загроз, які сьогодні реально існують на території нашої країни та здійснюють неабиякий деструктивний та дестабілізуючий вплив на стан її економіки, питання вдосконалення механізму забезпечення економічної безпеки держави є надзвичайно актуальним. Нагадаймо, що в ролі таких загроз, які перешкоджають нормальному розвитку української економіки, виступають: 1) недосконалість і незавершеність законодавства у фінансово-кредитній сфері. Фінансово-кредитна система України перебуває в стадії формування і тому ще не набула

комплексу характеристик, які притаманні ринковій економіці; 2) відсутність необхідного золотовалютного запасу і алмазного фонду держави; 3) низький рівень інвестиційної діяльності; 4) неефективність податкової системи, масове ухилення від сплати податків; 5) недосконала бюджетна система, низький рівень бюджетної дисципліни і надмірний дефіцит Державного бюджету; 6) високий рівень інфляції; 7) зростання «тіньової» економіки, посилення її криміналізації, нелегальний перетік валютних коштів за кордон; 8) штучність курсу національної грошової одиниці; 9) криза платежів; 10) неповноцінність фондового ринку; 11) нерозвиненість страхового ринку; 12) нерозвиненість системи довірчого управління майном; 13) слабкість банківської системи. Відсутність важливих нормативно-правових актів програмного значення, а також інші недоліки і прогалини державної політики призвели до того, що впродовж тривалого часу економічна політика в Україні здійснювалася без врахування існуючих загроз економічній безпеці держави, необхідних експертних оцінок та відповідного моніторингу.

На основі поставленої мети дослідження та виконання 2 етапу науково-дослідної роботи були виконані поставлені на цьому етапі завдання та отримано наступні результати:

1. Проведено системний аналіз і пошук шляхів оптимізації та вдосконалення діяльності державних органів, що здійснюють управління фінансовою системою України. Визначені теоретико-методологічні підходи до вибору стратегій та інструментів розвитку економіки на основі оптимізації та вдосконалення діяльності державних органів, відповідний зовнішнім умовам та потенціалу вітчизняної економіки.

2. Досліджено адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів, що забезпечують економічну безпеку держави як суб'єктів фінансової системи України. Визначено організаційно-правові методи вдосконалення їх роботи направлених на протидію корупції та захист економіки країни. Окреслено перелік правоохоронних органів відповідальних за фінансово-економічну безпеку України та досліджено економічний чинник

кожного правоохоронного органу в наповненні Державного бюджету України. Досліджено вартість утримання кожного досліджуваного правоохоронного органу. Акцентовано увагу на визначенні організаційно-правових методах вдосконалення їх роботи, направлених на протидію корупції та захист економіки країни.

3. Окреслено адміністративно-правові засади діяльності контролюючих органів, що забезпечують економічну безпеку держави як суб'єкти фінансової системи України. Дослідження структур цих державних інституцій та загальне навантаження на Державний бюджет України щодо їх утримання. Проведено економічний аналіз їх функціонування та розраховано ефективність існування визначеної системи органів для України. Визначені організаційно-правові методи вдосконалення їх роботи направлені на протидію корупції та захист економіки України. Визначено місце та роль Національного банку України як суб'єкта забезпечення економічної безпеки України, суб'єкта фінансової системи України та головного регулятора фінансової системи держави. Досліджено адміністративно-правовий статус Національного банку України та охарактеризовано його взаємодію з іншими суб'єктами фінансової системи України.

4. Проаналізовано діяльність судових органів України як механізму забезпечення правового регулювання економіки України та гаранта фінансової безпеки держави. Досліджено систему правосуддя в Україні в розрізі судів різного рівня як ключовий чинник забезпечення правового регулювання економіки України та гаранта фінансової безпеки держави.

5. Вивчено та удосконалено адміністративно-правовий механізм забезпечення прав суб'єктів фінансової системи України. Досліджено закордонні моделі управління фінансовими системами розвинених європейських країн та тих країн, які максимально є прийнятними для України, враховуючи українські масштаби територій та ментальність населення. На підставі дослідження та узагальнення зарубіжного досвіду, а також на підставі вивчення системи правоохоронних та контролюючих

органів в Україні, що забезпечують економічну безпеку держави як суб'єктів фінансової системи України розроблено Концепцію реформування державних органів щодо забезпечення ефективного захисту економіки України.

6. Розпочато проведення дослідження методологічних основ механізму діяльності державних органів на основі їх оптимізації та вдосконалення, а також розпочато роботу щодо побудови механізму поетапного правового забезпечення змін законодавства для здійснення оптимізації діяльності органів управління фінансовою системою України. Розпочато роботу над визначення основних кроків адаптації законодавства України до законодавства ЄС, а також надання рекомендацій з цих питань.

В ході дослідження нами аргументовано та запроновано Концепцію реформування державних органів щодо забезпечення ефективного захисту економіки України. Визначено, що Концепція закладає засади створення чіткої відповідальності за забезпечення економічної безпеки України та боротьби з економічною злочинністю, а також надає змогу значно зменшити прояви корупції в правоохоронних та контролюючих органах. Запропонована Концепція передбачає оптимізацію структури правоохоронних та контролюючих органів шляхом: реформування структурних ланок правоохоронних органів з чітким визначення завдань та функцій щодо забезпечення економічної безпеки; усунення дублювання та паралелізму в діяльності окремих правоохоронних органів, а також залучення працівників до виконання не властивих їм функцій; оптимізації кількості контролюючих органів які здійснюють документальні перевірки суб'єктів господарювання; створення єдиної державної служби економічної безпеки України з визначенням оптимальної й обґрунтованої штатної чисельності та структури.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Декларація тисячоліття Організації Об'єднаних Націй : Декларація, Міжнародний документ від 08.09.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>.
2. Мельник В. І. Адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2016. 215 с.
3. Кріцак І. В. Правоохоронна функція держави та її вплив на формування функції надання послуг населенню органами внутрішніх справ України. *Форум права*, 2009. № 3. С. 365–372.
4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 15.03.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>.
5. Россоха С. В. Правоохоронні органи державни в механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Харків, 2016. 20 с.
6. Кучук А. М. Теоретико-правові засади правоохоронної діяльності в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2007. 22 с.
7. Кременчуцький С. М. Діяльність правоохоронних органів України щодо адміністративно-правової протидії нелегальній імміграції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2009. 219 с.
8. Детюк А. М. Правоохоронні органи як суб'єкти системи забезпечення економічної безпеки України. *Підприємництво, господарство і право*, 2009. № 12 (168). С. 33–37.
9. Пікуля Т. О. Правоохоронні органи в механізмі держави України (теоретико-правові питання функціонування) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2004. 20 с.
10. Хамула П. І. Правоохоронні органи в системі органів державної влади : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2015. 20 с.
11. Курбанов Р. Д. Государственная правоохранительная служба в

системе обеспечения национальной безопасности. *Вестник Московского университета МВД России*, 2008. № 3. С. 26–29.

12. Ряшко В. І. Логіка : навч. посібник. – К. : Центр учбової літератури, 2009. 328 с.

13. Бородін Д. І. Правоохоронні органи України: поняття та функції. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*, 2015. № 2. С. 47–51.

14. Шкуля Т. О. Правоохоронні органи в механізмі держави України: дис ... канд. юрид. наук: 12.00.0.Київ, 2004. 203 с.

15. Мельник М. І., Хавронюк М. І. Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність : навч. посібник. К. : Юрінком Інтер, 2002. 464 с.

16. Соколенко О. Л. Види правоохоронних органів України. *Форум права*, 2012. № 3. С. 699–705.

17. Осауленко А. І. Коментар до Конституції України. К. : Інститут законодавства Верховної ради України, 1996. 367 с.

18. Інструкція про порядок проведення контрольних заходів контрольно-ревізійним відділом Державної судової адміністрації України, затвердженої наказом Державної судової адміністрації України : Наказ від 29.07.2011 р. N 120. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0120750-11/>

19. Порядок проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами : Постанова від 20.04.2016 р. N 550. Дата оновлення: 14.12.2016. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/550-2006-%D0%BF>.

20. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23.12.1993 р. № 3781-ХІІ. Дата оновлення: 12.07.2018. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.

21. Тацій В. Я. Визначення поняття та системи правоохоронних органів у концепції змін до Конституції України (концептуальні підходи). *Право України*, 2012. № 11–12. С. 233–240.

22. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку. Наукова доповідь. Київ, 2008. 48 с.

23. Sh. R. Ronis Economic security: neglected dimension of national security? Center for Strategic Conferencing, Institute for National Strategic Studies. Washington, D. C. : National Defense University, 2011. 116 p.

24. Про національну безпеку : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.

25. Стратегія національної безпеки України : Указ від 26.05.2015 р. № 287/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.

26. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/580-19/conv/page>.

27. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-XII. Дата оновлення: 06.06.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>.

28. Сосновик О. О. Діяльність органів внутрішніх справ щодо надання адміністративних послуг: організаційно-правові питання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2008. 216 с.

29. Лист про наміри до Міжнародного валютного фонду. Меморандум про економічну і фінансову політику. Технічний меморандум про взаєморозуміння: Лист, Меморандум від 05.12.2018 р. № 23751/0/2-18. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v3751500-18#n21>.

30. Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України: Постанова КМУ від 06.03.2019 р. № 227. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-п>.

31. Митний кодекс України : Кодекс від 13.03.2012 р. № 4495-VI. Дата оновлення: 16.05.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#n4128>.

32. Кримінальний кодекс України : Кодекс від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 23.11.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

33. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. Дата оновлення: 03.07.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.

34. Білоусов Є. М. Корупція та економічна безпека держави. *Порівняльно-аналітичне право*, 2014. № 4. С. 80–82.
35. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України, від 14.10.2014 р. № 1698-VII. Дата оновлення: 03.07.2018. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.
36. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12.11.2015 р. № 794-VIII. Дата оновлення: 16.05.2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>.
37. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. Дата оновлення: 23.11.2018. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.
38. Лекарь С. І. Адміністративно-правовий механізм забезпечення економічної безпеки держави : дис. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.07. Х., 2013. 476 с.
39. Притула Н. В. Досвід забезпечення економічної безпеки в зарубіжних країнах. Економіка та управління національним господарством: стан, тенденції та перспективи: тези доп. I Міжн. наук.-практ. конф. Одеса: Пальміра, 2014. С. 41–44.
40. Пендюра М. М. Національна безпека України в контексті сучасних європейських геополітичних трансформацій : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. К., 2006. 211 с.
41. Гбур З. В. Зарубіжний досвід забезпечення економічної безпеки держави. *Інвестиції: практика та досвід*, 2018. № 11. С. 111–115.
42. Платон. Собрание сочинений : в 3 т. М., 1971. Т. 3 (1). 687 с.
43. Заключительный акт Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе : Акт, Міжнародний документ від 01.08.1975 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_055/page.
44. Громов А. В. Большой англо-русский и русско-английский словарь. 2001. URL: https://dic.academic.ru/dic.nsf/eng_rus/124398/%D0%BA%D0%BE.
45. Податковий кодекс України : Закон від 02.12.2010 р. № 2755-VI.

Дата оновлення: 20.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n1080>.

46. Порядок здійснення фото-, відеофіксації митних та інших формальностей, які проводяться контролюючими органами : Постанова від 08.06.2016 р. № 370. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/370-2016-%D0%BF/ed20160608#n14>.

47. Про державну підтримку підприємств, науково-дослідних інститутів і організацій, які розробляють та виготовляють боєприпаси, їх елементи та вироби спецхімії : Закон від 21.09.2000 р. № 1991-III. Дата оновлення: 13.03.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1991-14/ed20120601/find?text=%>.

48. Бортняк В. А. Щодо поняття системи органів, які контролюють справляння податків і зборів. *Право України*, 2007. № 10. С. 67–69.

49. Желтобрюх І. Л. Розсуд в податковому правозастосуванні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2016. 201 с.

50. Волкова Н. М., Волошко Л. М. Профессиональная компетентность специалистов: критерии оценки: монография. Москва-Полтава: Техсервис, 2007. 318 с.

51. Бюджетний кодекс України : Закон від 08.07.2010 р. № 2456-VI. Дата оновлення: 12.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

52. Про Рахункову палату : Закон від 02.07.2015 р. № 576-VIII. Дата оновлення: 22.11.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19>.

53. Про Кабінет Міністрів України : Закон від [27.02.2014 р. № 794-VII](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-VII). Дата оновлення: 19.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18>.

54. Максимова В. Ф. Організація державного фінансового контролю: навчальний посібник. Одеса: ОНЕУ, 2012. 276 с.

55. Положення про Міністерство Фінансів України : Постанова від 20.08.2014 р. № 375. Дата оновлення: 18.07.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-2014-%D0%BF>.

56. Положення про Державну податкову службу України : Постанова від 06.03.2019 р. № 227. Дата оновлення: 25.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-%D0%BF>.

57. Положення про Державну митну службу України : Постанова від 06.03.2019 р. № 227. Дата оновлення: 25.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-%D0%BF>.

58. Положення про Державну казначейську службу України : Постанова від 15.04.2015 р. № 215. Дата оновлення: 17.10.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-%D0%BF>.

59. Положення про Державну аудиторську службу України : Постанова від 03.02.2016 р. № 43. Дата оновлення: 22.05.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-%D0%BF>.

60. Положення про Державну службу фінансового моніторингу України : Постанова від 29.07.2015 р. № 537. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-%D0%BF>.

61. Тарасенко К.В. Місце Ради національної безпеки і оборони України в системі органів, що забезпечують національну безпеку і оборону в Україні. Форум права. 2009. №3. С. 610-623.

62. Француз Т. І. Політико-правові проблеми становлення й розвитку судової влади в незалежній Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.13 / Т. І. Француз ; Одеська нац. юрид. акад. – Одеса, 2001. – 193 с.

63. Аристотель. Политика. – Соч. : в 4 т. – М., 1983. – Т. 4. – 618 с.

64. Локк Дж. О государстве / Дж. Локк. – СПб., 1902. – С. 46.

65. Татаренко В.Б. Державна політика розвитку судової влади в Україні: дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 «Механізми державного управління» / В.Б. Татаренко ; Чорномор. держ. ун-т ім. П. Могили. – Миколаїв, 2010. – 224 с.

66. Україна 2015–2016: випробування реформами (аналітичні оцінки) // Центр Разумкова: сайт. URL: http://www.razumkov.org.ua/upload/Pidsumky_2016_FNL_A4.pdf

67. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/page>

68. Сібільова Н.В. Сучасні проблеми організації та функціонування в Україні судової влади. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/6607/1/Sibilyova.pdf>

69. Шишкін В.І. Судові системи країн світу (у 3-ох кн.). Кн. 2. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – С. 6.

70. Спеціалізація, територіальність та інстанційність в організації системи судів України. URL: <http://www.pravo.org.ua/ua/news/2672->

71. Організація судової влади в Україні : навч. посіб. / За ред. І. Є. Марочкина, Н. В. Сібільової. Х. : Одіссей, 2007. 328 с.

72. Куйбіда Р. О. Реформування правосуддя в Україні: стан і перспективи: монографія / Р. О. Куйбіда. К. : Атіка, 2004. 288 с.

73. Сидоренко Д. Єдність судової практики = єдність практиків. Юридична газета. 18 червня 2019, <http://yur-gazeta.com/golovna/ednist-sudovoyi-praktiki--ednist-praktikiv.html>

74. Чуприна Ю.Ю. Місце судової гілки влади в системі державної влади України. <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2010-1/doc/4/10.pdf>

75. Кобликов А. С. Судебная политика и способы ее реализации / А. С. Кобликов // Советское государство и право. – 1991. – № 6. – С. 76.

77. Михайловская И. Б. Судебная власть в системе разделения властей. Судебная власть / под. ред. И. Л. Петрухина. – М., 2003. – С. 13–27.

78. Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів (схвалено Указом Президента України від 10 травня 2006 р. № 361/2006. Уряд. кур'єр. – 2006. – № 95. – 24 трав.

79. Сіленко А. Інститути судової влади України: дослідження вітчизняних науковців. Політичний менеджмент, 2010. №1. С. 170-182.

80. Судова реформа. URL: https://minjust.gov.ua/cat_414

81. Шостаковський М.Л. Особливості управління фінансовою

діяльністю в зарубіжних країнах. Право та інновації, 2016. №5 (15). С. 58-62.

82. Кобзева, Т.А. Зарубіжний досвід управління фінансовою системою та можливості його використання в Україні (на прикладі Сполучених Штатів Америки). Верховенство права. - 2017. - №1. - С. 172-177.

83. Фінанси зарубіжних країн: навчальний посібник / [Кізіма Т. О., Кравчук Н. Я., Горин В. П.- та ін.]; за ред. О. П. Кириленко. – Тернопіль: Економічна думка, 2013. – 287 с.

84. 5 стран мира с наивысшими показателями ВВП в 2015 году. Режим доступа: <http://grushevskogo5.com/fifteen/5-stran-mira-s-naivysshimi-pokazatelyami-vvp-v-2015-godu/>

85. Ткаченко І. В. Фінансова система США / І. В. Ткаченко, О. М. Пастухова // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. — 2011. — Вип. 2(1). — С. 88-92

86. Фінансові системи зарубіжних країн [Електронний ресурс] : навч посіб / Ю. М. Руденко, В. В. Токар. — К. : КНЕУ, 2010. — 348 с.

87. Миргородська Л.О. Фінансові системи зарубіжних країн: Навчальний посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 320 с.

88. Фінанси: Підручник / За ред. СІ. Юрія, В.М. Федосова. — К.: Знання, Ф59 2008.- 611с. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pidruchniki.com/15010922/finansii/finansova_sistema_spolucheni_h_shtativ_ameriki

89. Фінанси: курс для фінансистів: Навч. посіб. / За ред. В.І. Оспіщева. — К.: Знання, 2008. — 567 с. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pidruchniki.com/12210605/finansii/finansii_krayin_rozvineno_yu_rinkovo_yu_ekonomiko_yu

90. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник / М. С. Горшеньова, К. О. Закоморна, В. О. Ріяка та ін.; За заг. ред. В. О. Ріяки. — 2-е вид., допов. і перероб. — К.: Юрінком Інтер, 2006. — 544 с

91. Конституція США // [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.constitutionfacts.com/content/constitution/files/USConstitution_Russi

an .pdf

92. Конституційне (державне) право зарубіжних країн: Навч. посіб. / В.М. Бесчастний, О.В. Філонов, В.М. Субботін, СМ. Пашков; За ред. В.М. Бесчастного. – 2-ге вид., стер. – К.: Знання, 2008. – 467 с – (Вища освіта ХХІ століття) // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pidruchniki.com/13731120/pravo/zakonodavcha_vlada_ssha#197

93. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: Учебник: В 4 т. Т. 4. Часть Особенная: страны Америки и Азии / Отв. ред. проф. Б. А. Страшун. — Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА—ИНФРА • М), 2001. — 656 с. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bibliotekar.ru/konstitucionnoe-pravo-3/19.htm>

94. Иванов В. М., Софіщенко І. Я. Грошово-кредитні системи зарубіжних країн: Курс лекцій. — К.: МАУП, 2001. — 232 с.: іл. — Бібліогр.: с. 223-226. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://fingal.com.ua/content/view/674/83/1/1/>

95. В. Ритасов «Федеральная резервная система» США — государство в государстве / информационно-аналитический портал «Деньги» // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dengi-info.com/archive/article.php?aid=461>

96. Едвін Дж. Долан, Колін Д. Кзмпбелл, Розмарі Дж. Кемпбелл. Гроші, банківська справа і грошово-кредитна політика. М.-Л., 1991. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bibliograph.com.ua/bank-8/36.htm>

97. Шостаковський М.Л. Особливості управління фінансовою діяльністю в зарубіжних країнах. Право та інновації, 2016. №5 (15). С. 58-62.

98. France Insurance Industry [Електронний ресурс] // Online economics community «EconomyWatch.com». – 2010. – 26 May. – Режим доступу: <http://www.economywatch.com/insurance/france-insuranceindustry.html>.

99. Мельничук Н. Ю. Тенденції управління фінансами Франції / Н. Ю. Мельничук // Актуальные проблемы современной науки : сб. тез. науч. работ IV Междунар. науч.-практ. конф. (Москва – Будапешт – Вена, 29 дек. 2015 г.

/ Междунар. науч. центр, 2015. – 104 с.

100. Government Finance Statistics Yearbook, 2001 International Monetary Fund, Washington D. C., 2001. – 208 p.

101. Фінанси зарубіжних країн : навч. посіб. / Т. О. Кізима, Н. Я. Кравчук, В. П. Горин та ін. ; за ред. О. П. Кириленко. – Тернопіль : Екон. думка, 2013. – 287 с.

102. Шафритц Дж. Классики теории государственного управления: американская школа / Дж. Шафритц, А. Хайд. / Моск. гос. ун-т. – М., 2003. – 800 с.

103. Тер-Мінассян Т. Створення казначейства в країнах з перехідною економікою / Т. Тер-Мінассян, П. Паренте Педро, П. Мартінес-Мендес // Робочий документ. – Міжнародний Валютний Фонд. – 1995. – 60 с.

104. Геєць В. М. Про єдність і суперечності у розвитку суспільства, держави, економіки / В. М. Геєць // Фінанси України. – 2012. – №10. – С. 4–23.

105. Іваненко Ю. Агентство з питань управління державним боргом: досвід Португалії та Великобританії [Електронний ресурс] / Ю. Іваненко, А. Мамишев // Вісн. НБУ. – 2008. – Режим доступу: http://www.acrada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/1062991?cat_id=44.

106. Контроль і ревізія : навч. посіб. / Л. В. Дікань. – К. : Знання, 2007. – 327 с.